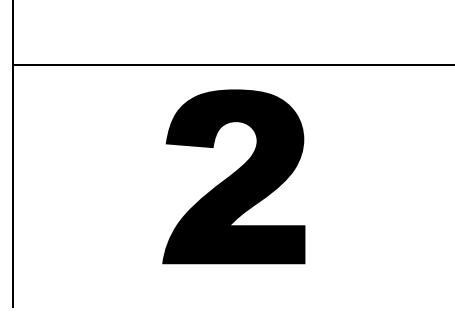

M. A. Akşit Koleksiyonundan

Hız Musa'nın göç olgusu *

M Arif AKŞİT**

*Göç, ölümden yaşama dönüş serüvenidir.

** Prof. Dr. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları, Neonatoloji Bilim Dalı, Pediatri Genetik

Firavun Süllalesi içinde en itibarlı kişi, Firavun ile can dostu olan bir yapının, insanın, nasıl karşı çıkması söz konusu olabilir?

Beni bazı kişiler algulamakta zorluk çekerler. Bir profesör, yaşını, başına almış kişi, bir hekim, sakın, yerinde dururken ona ne olur? Bir anda karşı çıkar, dövüşme pozisyonuna girer ama karşıdakini zarardan vaz geçerse, affeder, dostluk elini uzatır. Bu arada zarar gören, eziyet göreni de kurtarmış olur.

Bu yaklaşım Hz. Musa sistematığıdır. Örnek ondan alırım. Kurana^{1,2,3} bakıp incelemek önemli katkı sağlayacağına inanmaktayım.

Sevgi yaklaşımda temel olmalıdır. Fiile kızılır, fiile kızılmaz. File karşı çıkar, onu engeller, eziyet görülen, zararı olmana engeller, sonra yapanlara karşı çıkıp, onlarla çatışma yerine barışçıl olmak, bir farklı metot olmalıdır.

Hız Musa oldukça farklı bir yöntem ile gönüllerimizi kazanmıştır.

Onun vekili olanların ise, zamanımızda pek ona uygun yaklaşım yapmadıkları görülmektedir.

Özet

Hız Musa'nın göç olgusu

Amaç: Zengin, varlıklı bir ortamdan, Tanrı denilen Firavun yerine, zulüm yapmayan tanrı inanmak boyutu, daha sonra da yaratılış üzere kavrayan Hz. Musa, arkasından buzağıya tapan bir halkın, göç algısı ile Kuran temelinde irdelenmesidir.

Dayanaklar/Kaynaklar: Kuran ve kaynaklardan alınarak inceleme yapılmıştır. Yabancı kaynak olduğu gibi verilerek irdemeği olanağının olması düşünülmüştür.

Giriş: Tanrıya tapınmak, bir gücün altına onun kölesi gibi olmak iken, toplum, jüri sistematığında olmakta, örf, adet ve gelenek halkasında olmayı gerekli kılar. Yaratılış kavramı ise kendi elinle yapacak, kendi elde ettiğin ile değerlendirileceksiniz ilkesini kabul etmek demektir. Bu açıdan birey hakkı ve sorumluluğu açısından bu Makaleye bakılması öğütlenir.

Genel Yaklaşım: Kuran temelinde bakılınca, diğer kaynaklarda gerçeklik değil, algılar sunulduğu için, üzerinde çok durulmamıştır.

Başlıca boyutlar: Yaratılış üzerinde olan, büyü ve mucizelere bilimsel bakmayı gerekli kılar. Burada da bu konuya değinilmiştir.

Yaklaşım: Hz. Musa bile görmek istemesi ile tanrı fikrinde olurken, yaratılışa dönmesi ile, bizlere bir uyarıcı olmaktadır.

Sonuç ve Yorum: Göçün yapılmasını ne kadar haklı olduğu, buna karşın görüşlerde değişimin olmaması da bir uyarı, bir öğüt olarak dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kuran temelinde Hz. Musa ve göç etmesi

Outline

The immigration of Prophet Moses fact

AIM: From rich and aristocratic positioning, in order to be against to Paramount, as noted God, for cruel action as himself also believing God, later believing the Creator, to the creation fact, and the immigration is evaluated on Quran verses.

Grounding Aspects: From Quran verses, and some literature confirmation. English References, directly given, not making any outline for discussion performed.

Introduction: Being believing on God, accepting a ruler and as slave of them, for juridical point, concerning, obeying to common sense, being on traditions as it is. So, for consent and responsivity on creation and scientific aspects taken as real. The principle on verdict, civil liberties on right is the fact on to go.

General Considerations: As other references are on subjective, on epic histories. So, Quran as taken origin for discussion.

Proceeding: As on creation, scientific reality, the magic and such applications are only taken as illustration. Thus, noted at this Article.

Notions and Conclusion: Even Musas is at God perspective, later on Creator of the creation, so an example for us. The concern of immigration is essential as noted by this evaluation.

Key Words: Musos and immigration, by Quran verses

Giriş

Hz. Musa karşı oldukları örneğinde olduğu gibi bize bir vurgu yapmaktadır.

1. **Emir altında çalışmak:** Bir kişi başkasının emri altına çalışır, buna göre bir yapı oluşturursa, onun lider, amir olması onun için gurur kaynağıdır.

- Kızması ve dövmesi, bir suç işlemesi ile alakalı değil, ona ders vermek içindir. Dayak Cennetten çıkmadır boşuna denmemiştir. İstedığınız kadar dayak, dayanak, destek demektir deyin, İslam ve diğer çocuk eğitiminde asla kabul etmezler.
- Kölelik bunun en üst aşamasıdır, keşke kölesi olsam da denir.
- O olmaz ise ben ne yaparım yaklaşımı içinde olur.
- Karar vermez, sorunları bildirir, ne derse yapar.
- Lider ona suç işlemesi öğütlemez, o her şeyi bilir der.
- Dikta bu yapıda olanı sever, toplumu bu konuda eğitim verir.
- Eğitim; hak, hukuk, adalet, kimse başkasının kölesi değil, devlet ve kamuya hizmet etmeli denir.
- **İNANÇ:** İnançta da tek tanrı vardır, sosyal yapıda tek amir, tek lider vardır. Fabrika şefi, Ofis şefi veya politikacı olabilir. Ona ibadet edilir. Ondandilenir. Eğer onunla temas edilebilmesi için araçlar, veli, hoca, papaz veya diğer din adamları kullanılır. Onlar iletişim kurar ve onlara sorulur. Hata varsa onlar yüklenirler.

MUSA OLAYI: O kadar kurtardıktan sonra buzağı yaparak tapmaları bunun işaretidir. Musa veya bir varlık tanrı olmaz ise, başkasını tanrı yaparız demişlerdir. Hristiyanlık bu yapı mevcut, bazı formları da alttaki yapıya dönüşmüştür. Tarikatlar bu yapıdadır.

2. **Komisyonlar karar verir, onların kararına uyulur**: İnsanın bilmesi olanaklı değildir, uzmanların görüşü alınır. Komisyonlar, koalisyonlar, parlamenter seçim bu açıdan öne çıkar. Yahudilik temel olarak örf, adet üzere yapılanmaktadır. Kültürel yapı varken, niye başka çözümler üretelim denir.

- Kamu, Devlet düzeni önemlidir. Senin şikâyetin varsa iletirsin, görüşülür karara bağlanır. Jüri bunun için vardır, toplum görüşünü oluşturur.
- Vatandaşlık görevleri vardır, bunları yapmalısın.
- Tek başına dağda yaşa, aklın başına gelsin.
- Sen kim oluyorsun, kendi başına karar veriyorsun, bozguncu, anarşist yapıdasın.
- Bir gruba, sosyal çalışmalara katıl, bilinçlen ve sosyal eğitimini al.
- Dikta değil, oylama yapıldı, demokrasi var, toplumun kararını uygula, uymak zorundasın.
- Eğitim bilinçlenmedir, vatandaş olmayı öğrenmedir.
- **İNANÇ**: İnançta da çoklu yapı vardır. Tek tanrının yardımcıları vardır, melekler, bunun öğreticisi kişiler, veliler vardır. Bu gruplara katıl, öğren, uygula. Karşı çıkanlara da şeytan denilir, şeytanlık yapma. İbadet gibi verilen görevleri yapmalısın.

MUSA OLAYI: Bize bir danışacak kişiler bırakmayın. Biz kendi aramızda toplandık karar verdik. Musa'nın tanrısı bu olabilir dedik. Hristiyanlık bazı formları da bu yapıya dönüşmüştür. Jüri sistematiği bunun örneğidir. Şeriat düzeni de buna benzer.

3. **Sorumlu sensin, kendi kararlarını kendin vermeli, rıza sana aittir**: Birey Hakları, kul hakkı denilen yapıdır. Bu Kuran'da belirgin iken, bunu her seferinde yorumlar adı altında yukarıdaki sisteme aktarırlar. Çocuklarda bile onun rızasını almadan yaklaşmak artık kabul görülmemektedir. Eğer düzenli ağızdan ilaç almazsan iğne yapmak zorundayım. Boğazındaki mikrop, bu ateşi yapıyor, bir haftada ancak temizlenebilir. İğne depo, bir seferde yapılıyor derim. İlaç ağızdan alırken de hangi tadı beğendiği sorulmalıdır. Amerika'da orman meyvesi tadını seven torun için, eczaneleri dolaşmıştım.

- Kime, kimseye kıyamaz, bilgi, öğüt, uyarı verebilir. Rıza kişiye aittir. Suç varsa gereken yapılmalı, değerlendirme olmalıdır. Bardağı kırmak suç değil, niye destek, yardım almadan taşıdığını açıklamalıdır. Gerekçe ve dayanak mantık, bilimsel olmalıdır.
- Kimse, kimsenin dediğini kabul edemez, bir değerlendirme yapılır, özetlenir buna göre bir karar verilir. Karar, zarar ve zulüm olmaz, iyilik, affediş ve barışa yönelik çözüm odaklı olmalıdır. Bunun için toplantılarda 5-6 yaşından itibaren çocukların görüşü alınır ve bir bakıma eğitim yapılmış olur.
- Ne, neden, niçin, nasıl şeklindeki sorular, irdelenmelidir. Çözüm olması gerekmez. Çocuktan al haberi, çünkü kimsenin kölesi olmaz, fikirleri toplar, gerekirse ansiklopedi/telefondan bakar ve bir öneri sunar.
- Karar ancak bilgilendirme, aydınlanma ve eylem gerekiyorsa rıza verir. Büyük isen, ona göre gerekçe ve dayanak ile yönlendirme yapabilirsin. Susamışsındır su iç denmez, susamışsındır su içer misin denir.
- Başkası iyilik diye istenmeyeni önerebilir. Ben orman meyvelisini seviyorum, dedem muz aromalı almış, ne olacak? Dede gidip istenileni alacaktır.

- Kimse kimseye emir veremez, yardım eder. Çocuğun elinden tut, karşıya geçir, onu trafikten kuru denilmeli, yol vermeyen arabalara dur denilmelidir. Yaya ve okul geçişi, durmayana dur denilir, işte orda amir olduğunu göstermelisin.
  - İnsanın kendine bile zorlaması, işkencedir ve yasaktır. İdrarın gelmiş ise, durdurmalı ve yapılmalıdır. Bunun olmaması için, her yola çıkarken, var veya yok tuvalete gidilmelidir.
  - Eğitim; fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür kişileri, muasır medeniyet ötesi yetiştirmektir. Hiçbir kalıba girmemelidir. Çağdaş eğitim, mevcudu öğrenme, kalıbı bilmek anlamındadır.
  - **İNANÇ:** Kuran'ı inceleyen görecektir. Kuran: "Kul-hu/deki", "ya sin/insan/birey" diyerek doğrudan bireye hitap etmektedir. Senin inanışın sana, benimki bana demektir. Kimse, kimseye karışamaz demektir. Kuran kelime anlamı, öğüt, sunum, taktimdir. İlkeler ve prensipler vardır. Kural denilenler sonradan eklenenlerdir. Aracı, şefaata veren, bağışlayan yoktur. Suç bellidir, zarar ve zulüm var ise, bunun bedeli ödenmeli, kişiden af dilemelidir, bir daha yapmamalıdır. Saygı ve hürmet, önce kendine olmak üzere tümdendir. Hatanı kimse yüklenmez, her kişi kendi yaptığı ile yargılanır. Sen bir ağaç dikmişsen, ondan yararlananın şükürü, sana şefaata olur.
- MUSA OLAYI:** O kadar belirtiklerinden, olaylardan sonra tam tersi olması, buzağıya tapınmaları, bunun bir toplum değil, birey unsurunu kurtardıktan sonra oluşması ile tarihsel olarak, ibret şeklinde hatırlatmaktadır. Hz. İsa ve Peygamber gelmesi, eğer başarılı olsa olamaz denilebilir. İslam bile Hristiyan ve Musevi usulüne döndürülmüş, 300 yıl sonra, gerçekte Kerbela olayından sonra birey hakkı boyutu kaldırılmaya çalışılmıştır. Kuran olduğu sürece bunu denerler, ama kaldıramazlar.

NOT: Tarihsel açıdan Musa durumunu incelemelidir. Göç bir hak olarak sunması da bizim yaşamımızda bir boyut olarak uygulamamızı önermektedir.

Musa

Yabancı kaynaklardan Hz. Musa'ya bir bakış yapalım:

Moses, Wikipedia⁴

Moses^[note 1] (/ˈmoʊzɪz, -zɪs/^[2]) is considered the most important [prophet in Judaism](#)^{[3][4]} and one of the most important [prophets in Christianity](#), [Islam](#), the [Druze faith](#),^{[5][6]} the [Bahá'í Faith](#), and [other Abrahamic religions](#). According to both the [Bible](#) and the [Quran](#),^[7] Moses was the leader of the [Israelites](#) and [lawgiver](#) to whom the [authorship](#), or "acquisition from heaven", of the [Torah](#) (the first five books of the Bible) is attributed.^[8] According to the [Book of Exodus](#), Moses was born in a time when his people, the Israelites, an enslaved minority, were increasing in population and, as a result, the [Egyptian Pharaoh](#) worried that they might ally themselves with Egypt's enemies.^[9] Moses' [Hebrew](#) mother, [Jochebed](#), secretly hid him when Pharaoh ordered all newborn Hebrew boys to be killed in order to reduce the population of the Israelites. Through Pharaoh's daughter (identified as Queen [Bithia](#) in the [Midrash](#)), the child was adopted as a [foundling](#) from the [Nile](#) and grew up with the Egyptian royal family. After killing an Egyptian slave-master who was beating a Hebrew, Moses fled across the [Red Sea](#) to [Midian](#), where he encountered the [Angel of the Lord](#),^[10] speaking to him from within a [burning bush](#) on [Mount Horeb](#), which he regarded as the Mountain of God. [God](#) sent Moses back to [Egypt](#) to demand the release of the Israelites from slavery. Moses said that he could not speak eloquently,^[11] so God allowed [Aaron](#), his elder brother,^[12] to become his spokesperson. After the [Ten Plagues](#), Moses led the [Exodus of the Israelites](#) out of Egypt and [across the Red Sea](#), after which they based themselves at [Mount Sinai](#), where Moses received the [Ten Commandments](#). After 40 years of wandering in the desert, Moses died on [Mount Nebo](#) at the age of 120, within sight of the [Promised Land](#).^[13]

Generally, the majority of scholars see the biblical Moses as a [legendary](#) figure, whilst retaining the possibility that Moses or a Moses-like figure existed in the 13th century BCE.^{[14][15][16][17][18]} [Rabbinical Judaism](#) calculated a lifespan of Moses corresponding to 1391–1271 BCE,^[19] [Jerome](#) suggested 1592 BCE,^[20] and [James Ussher](#) suggested 1571 BCE as his birth year.^{[21][note 2]}

Yorum

Peygamber olarak önemli katkısı olan Resuldür. Bu katkı burada irdelenmeye çalışması planlanmaktadır.

Etymology of name

An [Egyptian](#) root *msy* ('child of') has been considered as a possible etymology, arguably an abbreviation of a [theophoric name](#), as for example in Egyptian names like [Thutmose](#) ('child of [Thoth](#)') and [Ramesses](#) ('child of [Ra](#)'),^[24] with the god's name omitted. However, biblical scholar [Kenneth Kitchen](#) argued that this – or any Egyptian origin for the name – was unlikely, as the sounds in the Hebrew *m-š-h* do not correspond to the pronunciation of Egyptian *msy* in the relevant time period.^[25] Linguist [Abraham Yahuda](#), based on the spelling given in the [Tanakh](#), argues that it combines "water" or "seed" and "pond, expanse of water," thus yielding the sense of "child of the [Nile](#)" (*mw-š*).^[26]

The biblical account of Moses' birth provides him with a [folk etymology](#) to explain the ostensible meaning of his name.^{[24][27]} He is said to have received it from the Pharaoh's daughter: "he became her son. She named him Moses [[מֹשֶׁה](#), *Mōšē*], saying, 'I drew him out [[מֵי־הַיָּם](#), *māšī'īhū*] of the water'."^{[28][29]} This explanation links it to the [Semitic](#) root [משח](#), *m-š-h*, meaning "to draw out".^{[29][30]} The eleventh-century [Tosafist Isaac b. Asher haLevi](#) noted that the princess names him the active participle 'drawer-out' ([מֹשֶׁה](#), *mōšē*), not the passive participle 'drawn-out' ([נִמְשָׁה](#), *nīmšē*), in effect prophesying that Moses would draw others out (of Egypt); this has been accepted by some scholars.^{[31][32]}

The [Hebrew](#) etymology in the Biblical story may reflect an attempt to cancel out traces of Moses' [Egyptian origins](#).^[32] The Egyptian character of his name was recognized as such by ancient Jewish writers like [Philo](#) and [Josephus](#).^[32] Philo linked Moses's name ([Ancient Greek](#): Μωϋσῆς, [romanized](#): *Mōysēs*, [lit.](#) 'Mōusēs') to the Egyptian ([Coptic](#)) word for 'water' (*mōu*, μῶυ), in reference to his finding in the Nile and the biblical [folk etymology](#).^[note 3] Josephus, in his *Antiquities of the Jews*, claims that the second element, *-esēs*, meant 'those who are saved'. The problem of how an Egyptian princess, known to Josephus as Thermutis (identified as Tharmuth)^[29] and to [1 Chronicles](#) 4:18 as [Bithiah](#),^[33] could have known Hebrew puzzled medieval Jewish commentators like [Abraham ibn Ezra](#) and [Hezekiah ben Manoah](#). Hezekiah suggested she either converted or took a tip from [Jochebed](#).^{[34][35]}

Ibn Ezra gave two possibilities for the name of Moses, he believed that it was either a translation of the Egyptian name instead of a transliteration, or that the Pharaoh's daughter was able to speak Hebrew.^{[36][37]}

Yorum

Nehirden çıkması, alınması ile bir mucizevi yapı kazandırılmaktadır.

Yaşamı bir masal ötesi kaynak olmaktadır.

Biblical narrative

Prophet and deliverer of Israel

The [Israelites](#) had settled in the [Land of Goshen](#) in the time of [Joseph](#) and [Jacob](#), but a new [Pharaoh](#) arose who oppressed the children of [Israel](#). At this time Moses was born to his father [Amram](#), son (or descendant) of [Kehath](#) the [Levite](#), who entered Egypt with Jacob's household; his mother was [Jochebed](#) (also Yocheved), who was kin to Kehath. Moses had one older (by seven years) sister, [Miriam](#), and one older (by three years) brother, [Aaron](#).^[39] Pharaoh had commanded that all male Hebrew children born would be drowned in the river [Nile](#), but Moses' mother placed him in an [ark](#) and concealed the ark in the [bulrushes](#) by the riverbank, where [the baby was discovered](#) and adopted by [Pharaoh's daughter](#), and raised as an Egyptian. One day, after Moses had reached adulthood, he killed an Egyptian who was beating a Hebrew. Moses, in order to escape Pharaoh's [death penalty](#), fled to [Midian](#) (a desert country south of Judah), where he married [Zipporah](#).^[40] There, on [Mount Horeb](#), [God](#) appeared to Moses as a [burning bush](#), revealed to Moses his name [YHWH](#) (probably pronounced [Yahweh](#))^[41] and commanded him to return to Egypt and bring his [chosen people](#) (Israel) out of bondage and into the [Promised Land \(Canaan\)](#).^{[42][43]} During the journey, God tried to kill Moses,^[44] but [Zipporah saved his life](#). Moses returned to carry out God's command, but God caused the Pharaoh to refuse, and only after God had subjected Egypt to [ten plagues](#) did Pharaoh relent. Moses led the Israelites to

the border of Egypt, but there God hardened the Pharaoh's heart once more, so that he could destroy Pharaoh and his army at the [Red Sea Crossing](#) as a sign of his power to Israel and the nations.^[45]

[Victory O Lord!](#), 1871 painting by [John Everett Millais](#), depicts Moses holding his [staff](#), assisted by [Aaron](#) and [Hur](#), holding up his arms during the battle against [Amalek](#).

After defeating the [Amalekites](#) in [Rephidim](#),^[46] Moses [led the Israelites](#) to [Mount Sinai](#), where he was given the [Ten Commandments](#) from God, written on [stone tablets](#). However, since Moses remained a long time on the mountain, some of the people feared that he might be dead, so they made a statue of a [golden calf](#) and [worshipped it](#), thus disobeying and angering God and Moses. Moses, out of anger, broke the tablets, and later ordered the elimination of those who had worshiped the golden statue, which was melted down and fed to the [idolaters](#).^[47] He also wrote the ten commandments on a new set of tablets. Later at [Mount Sinai](#), Moses and the elders entered into a covenant, by which Israel would become the people of YHWH, obeying his laws, and YHWH would be their god. Moses delivered the laws of God to Israel, instituted [the priesthood](#) under the sons of Moses' brother [Aaron](#), and destroyed those Israelites who fell away from his worship. In his final act at Sinai, God gave Moses instructions for the [Tabernacle](#), the mobile shrine by which he would travel with Israel to the Promised Land.^[48]

From Sinai, Moses led the Israelites to the [Desert of Paran](#) on the border of Canaan. From there he sent [twelve spies](#) into the land. The spies returned with samples of the land's fertility, but warned that its inhabitants were [giants](#). The people were afraid and wanted to return to Egypt, and some rebelled against Moses and against God. Moses told the Israelites that they were not worthy to inherit the land, and would wander the wilderness for forty years until the generation who had refused to enter Canaan had died, so that it would be their children who would possess the land.^[49] Later on, [Korah](#) was punished for leading a revolt against Moses.

When the forty years had passed, Moses led the Israelites east around the [Dead Sea](#) to the territories of [Edom](#) and [Moab](#). There they escaped the temptation of idolatry, conquered the lands of [Og](#) and [Sihon](#) in [Transjordan](#), received God's blessing through [Balaam](#) the prophet, and massacred the [Midianites](#), who by the end of the Exodus journey had become the enemies of the Israelites due to their notorious role in [enticing the Israelites to sin against God](#). Moses was twice given notice that he would die before entry to the Promised Land: in [Numbers 27:13](#),^[50] once he had seen the Promised Land from a viewpoint on [Mount Abarim](#), and again in [Numbers 31:1](#)^[51] once battle with the Midianites had been won.

On the banks of the [Jordan River](#), in sight of the land, Moses assembled the [tribes](#). After recalling their wanderings he delivered God's laws by which they must live in the land, sang a [song](#) of praise and pronounced a [blessing](#) on the people, and passed his authority to [Joshua](#), under whom they would possess the land. Moses then went up [Mount Nebo](#), looked over the [Promised Land](#) spread out before him, and died, at the age of one hundred and twenty.

Yorum

İslam birey hakkı temelinde, eşitlik ve bir zümrenin Firavun gibi üstün olmaması gerçeğine göre yorumlanması daha uygun olacaktır.

<https://m.haberturk.com/10-emir-nedir-musevilik-te-10-emir-hbrt-5>

10 Emir Nedir? Musevilikte 10 Emir

Semavi dinlerden biri olan Musevilik inancında 10 Emir, İsrailoğullarının Mısır'dan çıkmaları üzerine Tanrı'nın kutsal kitapta onlara gönderdiği uyulması gereken 10 kurallık bir yasadır. Peki 10 Emir nedir? Musevi inancına göre Tanrı, 10 Emir'de kullarından ne istemektedir?

10 Emir nedir? Neleri kapsamaktadır? 10 Emir ile verilmek istenen mesaj nedir?

10 Emir, İsrailoğullarının Mısır'dan çıkmaları üzerine Tanrı'nın kutsal kitapta onlara gönderdiği uyulması gereken 10 kurallık bir yasadır. Bu 10 yasa Tanrı'nın insanoğluna buyruğunu içermektedir. Böylece insanoğlunun Tanrı'ya karşı olan görevleri ve insanın insana karşı nasıl tutumda olması gerektiğini öğütlemiştir. Şimdi bu 10 yasayı birlikte inceleyelim.

1- "Benden başka tanrın olmayacak." Bu yasa ile emredilen toplumdaki yanlış inanışların önünü kesmek ve putlara tapmak gibi cahilce yapılan bilinçsiz davranışları engellemektir."

Yorum

Yaratılış tanrı değil, hiçbir zamanda tanrı olmadığı vurgusu vardır. Bu ekleme ile tapınma, tanrı gibi bir yapı eklenmiştir.

Bu durum bile 10 emrin değiştirildiğinin bir kanıtıdır. Hiçbir tanrıya inanmayın demesi uygundur. Yaratılışı insanlaştırmak tanrılaştırma olmaktadır. Bilim, fen ve oluşan doğa

yapısına kişilik vermek olmaktadır. Burada tapınma, ondan isteme vardır. Dağda görmek isteyince, sen göremezsün ile boyutu açıklamıştır. Soyut görülemez.

2- “Putların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın.” Bu emirle kastedilen putların yayılmasını önleyerek, insanların Rabbi ile putları bir tutmasını engellemektir.

Yorum

Tanrıya inanan putlara da inanması beklenir. Tek tanrı kavramında da put vardır, onun önünde eğilme, ona tapınma oluşur. Yaratılıştaki gerekeni yapmalısın. Toplum ondan yiyecek isteyince, gidin köyden alın demiştir.

Burada olan vurgu, her bireyin eşit olduğu, kimsenin önünde eğilmemesi ve farklı görmemesi olmalıdır. Yine bir değişim yapılmıştır.

3- “Tanrın Rab’bin adını boş yere ağzına almayacaksın.” Tanrı’nın ismini boş yere ağzımıza alarak O’nun adının kolayca yalan dolu cümlelerle kirletmek, Tanrı’ya karşı yapılan bir saygısızlık olacağından, bu buyrukla bu tür uygunsuz söylemleri önlemek amaçlanmıştır.

Yorum

Dua yaparak, tanrıdan istemek yerine, çalışarak kendin yapmalısın yaklaşımıdır. Yaratılış bunun üzerinedir, çalışan geçer, sağlam bina yapanın evi depremde yıkılmaz.

Bu durum bile yaratılış ve bilim üzere olmayı gerekli kılan ve pekiştiren bir vurgudur.

4- “Altı gün çalışacak, bütün işlerini yapacaksın; ama yedinci gün bana, Tanrın Rab ’be Şabat Günü adanmıştır.” Nitekim bizler O’nun kulları olarak bize bahsettiği lütuflarla, her şeyden önce bize sunduğu sağlıkla çalışıp hayatımızı idame ettirmekteyiz. Bize düşen görevde bunun karşılığı olarak, Rabbimizi onurlandırarak, O’nu anmaktır. Buradaki mesaj; insanlar olarak kendi aramızda, birbirimize yaptığımız en ufak iyiliklerden dolayı teşekkürü bir borç biliyorsak, Rabbimizin bize yaptığı iyilikleri görmezden gelemeyiz ve O’na karşı borcumuzu ibadet ederek, onu anarak ödemeliyiz.

Yorum

Devamlı çalışmak, köle olmanın bir işareti, simgesidir. Burada insanın dinlenmesinin önemi de belirtilmektedir.

Kudüs Kentinde 3 din de kutsal yapı yaparken, her biri ayrıcalık istemiştir. Osmanlı düzeninde, hepinize bir gün verdim, bir de tatil günü, 6 gün sizin, bir gün devletin, tüm yaptıklarınızı yıkacağım denilmiştir. Bu şekilde huzur bulmuş.

Her din bir gün ibadete ayrılması, Cuma, Cumartesi ve Pazar boyutunda olmaktadır. Bu günlerde olmayanların dinden çıkar yorumu, İslamda yok iken, yorumlarda yapılır ve hatta katli vaciptir bile denilir. Bu tek inanışta olanları birbirine düşürme yöntemidir.

5- “Anne babana saygı göster.” Saygı her zaman hayatımızın içinde bulunması gereken bir kuraldır. Her şeyden önce saygı daha çocukken anne babamıza karşı gösterdiğimiz güzel davranışlardan biridir. Anne babamıza gösterdiğimiz saygı içgüdüsel olarak bize alışkanlık kazandırır ve başkalarına da saygı göstermeyi öğretilmiş oluruz. Bu emir ile asıl amaç toplumun birbirine saygı göstererek, huzur içinde yaşamasıdır.

Yorum

Saygı göstermek ayrı ama bilim dışı ve putperestliğin önerilmesi, kalıpların kabul edilmesinin istenmesi ile uyulmaması bir İslam vurgusudur.

Öf bile deme, ancak kurallarını da düşün, kabul etmeyebilirsin de İslamda denilmektedir.

6- “Adam öldürmeyeceksin.” Bizler biliriz ki, en küçük canlıyı öldürmemiz dahi kutsal kitapta yasaklanmıştır. Cihat esnasında da olsa aşırıya kaçılmamalıdır. İlahi inanışa göre Allah’ın verdiği canı; ancak Allah alır. Zira bir insanın canını almakla, acımasız ve merhametsizce bir davranış sergilemiş oluruz. Sonuç olarak, bir cana son vererek onun yakınlarına üzüntü, kahr, keder bırakmış olursunuz. İşte bu gibi üzücü sonuçların doğmaması, insanların iyilik, merhamet ve güzellik içinde yaşaması maksadıyla bu mesaj inmiştir.

Yorum

Adam öldürme, ancak nefis savunması, o öldürmeden öldürme ile kabul edilebilir.

İslam/Kuran *bir kişiyi öldüren tüm insanlığı öldürmüş, bir kişiyi kurtaran da tüm insanlığı kurtarmış olur* ifadesi önemlidir.

Bu açıdan aşırı kaçmayın gibi yaklaşımlar İslam'a uygun olamaz.

7- "Zina etmeyeceksin." Evlilik de ki temel şartlardan biri. Eşlerin birbirine karşı sadakati ve bağlılığıdır. Sadakatin olmadığı yerde güvensizlik oluşur. Bu güvensizliğin sonucunda evlilik hayatı kötü bir şekilde sona erebilir. Toplumumuz tarafından hoş karşılanmayan durumlar meydana gelebilir. Nitekim gayri meşru bir ilişkiden bir çocuğun olması, hoş karşılanmaz ve toplum tarafından yadırganır. Sonuç olarak, bu tür olumsuz durumların önlenmesi ve aile hayatının zedelenmemesi için bu emir verilmiştir.

Yorum

Halen bazı Amerika ve diğer Ülkelerde Yahudilerin bulunduğu, küme olduğu topluluklarda zina yapanların taşlanarak öldürülmesi ve trafik kazası süsü verildiği belirtilmektedir.

Taşlanarak öldürme İslam değil, Yahudilerde vardır ve bu daha önceki adetten gelmektedir. Ancak, burada da taşlama değil, ayrılma, boşanma esastır.

8- "Çalmayacaksın." Emeksiz kazanılan hiçbir kazanç helal değildir. Sırf kolay kazanç sağlamak için başkasının ekmeğine el uzatmak doğru olmayan ve başkalarına zarar veren bir davranıştır. Bir başkasını mağdur ederek, kendimize kazanç sağlamak haramdan başka bir şey değildir. Haram yemek ve başkasına zarar vermek uygunsuz bir davranış olduğu için bu emirle yasaklanmıştır.

Yorum

İslamda Riba, kısaca haksız kazanç vurgusu vardır. Burada ise çalmama denilmektedir.

Bu açıdan kendi gruplarında faiz alınmaz ama diğerlerinden misli ile alınır. Bu emir, kendi inancında olanları kapsar denilmektedir.

9- "Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin." Yalan yere tanıklık etmek, bir başkasına karşı yapılacak en büyük hainliklerden biridir. Öyle ki, iftira attığımız bir insan toplum tarafından alınma vurulan leke yüzünden dışlanabilir ve çeşitli hakaretlere maruz kalabilir. Sizin yüzünüzden bir başkasına böyle bir eziyetin yapılması insanlık suçudur. Üstelik bu suçu yakınınızdaki bir insana velhasıl komşunuza yapmanız, toplumsal ilişkileri altüst edebileceği gibi hoşlanmadık durumlar yaratabilir. Böyle bir insanlık suçunu kapısını çalacağımız bir insana yapmak yersiz bir davranıştır. Bu emir bir nevi utanacağın yüze, utanacağın sözü söyleme demektir. Böylece yersiz bir davranışın en yakınından başlayarak engellenmesi amaçlanmıştır.

Yorum

Bu yaklaşımlar ile Yahudiler kendi aralarında bir küme oluştururlar.

Yalan dışarıya serbest ama kendilerine yasaktır.

10- "Komşunun hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin." Bu hayatta istisnai durumlar dışında herkes verdiği emeğin karşılığını alır. Bir başkasının malına imrenmek sadece boş bir eylemdir. Bu eylem insanlar arasında haset ve fitnelik yaratmaktan başka bir şey değildir. Onda var neden bende yok? demek yerine çalışıp, kazanmak kadar güzel bir fiil yoktur. Nitekim bu emir ile insanları çalışmaya teşvik etmek amaçlanmıştır.

Yorum

Zamanımızda Filistin yerleşiminde tümünden işgal ettikleri yerler, sahipli ve komşularıdır.

Yine bizden olana yapılmaz kuralı geçerli kılınmaktadır.

Lawgiver of Israel

Moses is honoured among [Jews](#) today as the "lawgiver of Israel", and he delivers several sets of laws in the course of the four books. The first is the [Covenant Code](#),^[52] the terms of the [covenant](#) which God offers to the Israelites at Mount Sinai. Embedded in the covenant are the [Decalogue](#) (the [Ten Commandments](#), Exodus 20:1–17),^[53] and the Book of the Covenant (Exodus 20:22–23:19).^{[54][55]} The entire [Book of Leviticus](#) constitutes a second body of law, the [Book of Numbers](#) begins with yet another set, and the [Book of Deuteronomy](#) another.^[citation needed]

Moses has traditionally been regarded as [the author of those four books](#) and the [Book of Genesis](#), which together comprise the [Torah](#), the first section of the [Hebrew Bible](#).^[56]

Historicity

Scholars hold different opinions on the status of Moses in scholarship.^{[57][58]} For instance, according to [William G. Dever](#), the modern scholarly consensus is that the biblical person of Moses is largely mythical while also holding that "a Moses-like figure may have existed somewhere in the southern [Transjordan](#) in the mid-late 13th century B.C." and that "archeology can do nothing" to prove or confirm either way.^{[59][58]} However, according to Solomon Nigosian, there are actually three prevailing views among biblical scholars: one is that Moses is not a historical figure, another view strives to anchor the decisive role he played in Israelite religion, and a third that argues there are elements of both history and legend from which "these issues are hotly debated unresolved matters among scholars".^[57] According to Brian Britt, there is divide amongst scholars when discussing matters on Moses that threatens gridlock.^[60] According to the official Torah commentary for Conservative Judaism, it is irrelevant if the historical Moses existed, calling him "the folkloristic, national hero".^{[61][62]}

[Jan Assmann](#) argues that it cannot be known if Moses ever lived because there are no traces of him outside tradition.^[63] Though the names of Moses and others in the biblical narratives are Egyptian and contain genuine Egyptian elements, no extrabiblical sources point clearly to Moses.^{[64][65][66]} No references to Moses appear in any Egyptian sources prior to the fourth century BCE, long after he is believed to have lived. No contemporary Egyptian sources mention Moses, or the events of Exodus–Deuteronomy, nor has any archaeological evidence been discovered in Egypt or the [Sinai wilderness](#) to support the story in which he is the central figure.^[67] [David Adams Leeming](#) states that Moses is a mythic hero and the central figure in Hebrew mythology.^[68] The *Oxford Companion to the Bible* states that the historicity of Moses is the most reasonable (albeit not unbiased) assumption to be made about him as his absence would leave a vacuum that cannot be explained away.^[69] *Oxford Biblical Studies* states that although few modern scholars are willing to support the traditional view that Moses himself wrote the five books of the [Torah](#), there are certainly those who regard the leadership of Moses as too firmly based in Israel's corporate memory to be dismissed as [pious fiction](#).^[70]

The story of Moses's discovery follows a familiar motif in [ancient Near Eastern mythological accounts](#) of the ruler who rises from humble origins.^{[71][72]} For example, in the account of the origin of [Sargon of Akkad](#) (23rd century BC):

My mother, the high priestess, conceived; in secret she bore me
She set me in a basket of rushes, with bitumen she sealed my lid
She cast me into the river which rose over me.^[73]

Moses's story, like those of the other patriarchs, most likely had a substantial oral prehistory^[74] (he is mentioned in the [Book of Jeremiah](#)^[75] and the [Book of Isaiah](#))^[76] and his name is apparently very ancient, as the tradition found in Exodus no longer understands its original meaning.^{[24][77]} Nevertheless, the completion of the Torah and its elevation to the centre of post-Exilic Judaism was as much or more about combining older texts as writing new ones – the final Pentateuch was based on existing traditions.^[78] [Isaiah](#),^[79] written during the Exile (i.e., in the first half of the 6th century BCE), testifies to tension between the people of Judah and the returning post-Exilic Jews (the "[gōlā](#)"), stating that God is the father of Israel and that Israel's history begins with the Exodus and not with [Abraham](#).^[80] The conclusion to be inferred from this and similar evidence (e.g., the [Book of Ezra](#) and the [Book of Nehemiah](#)) is that the figure of Moses and the story of the Exodus must have been preeminent among the people of Judah at the time of the Exile and after, serving to support their claims to the land in opposition to those of the returning exiles.^[80]

A theory developed by [Cornelis Tiele](#) in 1872, which has proved influential, argued that [Yahweh](#) was a [Midianite](#) god, introduced to the Israelites by Moses, whose father-in-law [Jethro](#) was a Midianite priest.^[81] It was to such a Moses that Yahweh reveals his real name, hidden from the [Patriarchs](#) who knew him only as [El Shaddaj](#).^[82] Against this view is the modern consensus that most of the Israelites were native to [Palestine](#).^{[83][84][85][86][87][88][89]} [Martin Noth](#) argued that the [Pentateuch](#) uses the figure of Moses, originally linked to legends of a Transjordan conquest, as a narrative bracket or late redactional device to weld together four of the five, originally independent, themes of that work.^{[90][91]} [Manfred Görg](#) [de]^[92] and [Rolf Krauss](#) [de],^[93] the latter in a somewhat [sensationalist](#) manner,^[94] have suggested that the Moses story is a distortion or transmutation of the historical pharaoh [Amenmose](#) (c. 1200 BCE), who was dismissed from office and whose name was later simplified to *msy* (Mose). [Aidan Dodson](#) regards this hypothesis as "intriguing, but beyond proof".^[95] Rudolf Smend argues that the two details about Moses that were most likely to be historical are his name, of Egyptian origin, and his marriage to a Midianite woman, details which seem unlikely to have been

invented by the Israelites; in Smend's view, all other details given in the biblical narrative are too mythically charged to be seen as accurate data.^[96]

The name [King Mesha](#) of [Moab](#) has been linked to that of Moses. Mesha also is associated with narratives of an exodus and a conquest, and several motifs in stories about him are shared with the Exodus tale and that regarding Israel's war with Moab ([2 Kings 3](#)). Moab rebels against oppression, like Moses, leads his people out of Israel, as Moses does from Egypt, and his first-born son is slaughtered at the wall of [Kir-hareseth](#) as the firstborn of Israel are condemned to slaughter in the Exodus story, in what Calvinist theologian [Peter Leithart](#) described as "an infernal Passover that delivers Mesha while wrath burns against his enemies".^[97]

An Egyptian version of the tale that crosses over with the Moses story is found in [Manetho](#) who, according to the summary in [Josephus](#), wrote that a certain [Osarseph](#), a [Heliopolitan](#) priest, became overseer of a band of [lepers](#), when [Amenophis](#), following indications by [Amenhotep, son of Hapu](#), had all the lepers in Egypt quarantined in order to cleanse the land so that he might see the gods. The lepers are bundled into [Avaris](#), the former capital of the [Hyksos](#), where Osarseph prescribes for them everything forbidden in Egypt, while proscribing everything permitted in Egypt. They invite the Hyksos to reinvade Egypt, rule with them for 13 years – Osarseph then assumes the name Moses – and are then driven out.^[98]

Other Egyptian figures which have been postulated as candidates for a historical Moses-like figure include the princes [Ahmose-ankh](#) and [Ramose](#), who were sons of pharaoh [Ahmose I](#), or a figure associated with the family of pharaoh [Thutmose III](#).^{[99][100]} Israel Knohl has proposed to identify Moses with [Irsu](#), a [Shasu](#) who, according to [Papyrus Harris I](#) and the Elephantine Stele, took power in Egypt with the support of "Asiatics" (people from the [Levant](#)) after the death of Queen [Twosret](#); after coming to power, Irsu and his supporters disrupted Egyptian rituals, "treating the gods like the people" and halting offerings to the Egyptian deities. They were eventually defeated and expelled by the new Pharaoh [Setnakhte](#) and, while fleeing, they abandoned large quantities of gold and silver they had stolen from the temples.^[101]

Yorum

Musa hakkındaki birçok konu ve vurguların, örf ve âdet olarak belirlediği görülmektedir. Gerçekliği konusunda tereddütler vardır.

Hellenistic literature

Non-biblical writings about Jews, with references to the role of Moses, first appear at the beginning of the [Hellenistic period](#), from 323 BCE to about 146 BCE. Shmuel notes that "a characteristic of this literature is the high honour in which it holds the peoples of the East in general and some specific groups among these peoples."^[102]

In addition to the Judeo-Roman or Judeo-Hellenic historians [Artapanus](#), [Eupolemus](#), [Josephus](#), and [Philo](#), a few non-Jewish historians including [Hecataeus of Abdera](#) (quoted by [Diodorus Siculus](#)), [Alexander Polyhistor](#), [Manetho](#), [Apion](#), [Chaeremon of Alexandria](#), [Tacitus](#) and [Porphyry](#) also make reference to him. The extent to which any of these accounts rely on earlier sources is unknown.^[103] Moses also appears in other religious texts such as the [Mishnah](#) (c. 200 CE) and the [Midrash](#) (200–1200 CE).^[104]

The figure of [Osarseph](#) in [Hellenistic historiography](#) is a renegade Egyptian priest who leads an army of lepers against the pharaoh and is finally expelled from Egypt, changing his name to Moses.^[105]

Hecataeus

The earliest existing reference to Moses in Greek literature occurs in the Egyptian history of Hecataeus of Abdera (4th century BCE). All that remains of his description of Moses are two references made by Diodorus Siculus, wherein, writes historian Arthur Droge, he "describes Moses as a wise and courageous leader who left Egypt and colonized [Judaea](#)".^[106] Among the many accomplishments described by Hecataeus, Moses had founded cities, established a temple and religious cult, and issued laws:

After the establishment of settled life in Egypt in early times, which took place, according to the mythical account, in the period of the gods and heroes, the first ... to persuade the multitudes to use written laws was Mneves, a man not only great of soul but also in his life the most public-spirited of all lawgivers whose names are recorded.^[106] Droge also points out that this statement by Hecataeus was similar to statements made subsequently by Eupolemus.^[106]

Artapanus

The Jewish historian [Artapanus of Alexandria](#) (2nd century BCE), portrayed Moses as a cultural hero, alien to the Pharaonic court. According to theologian John Barclay, the Moses of Artapanus "clearly bears the destiny of the Jews, and in his personal, cultural and military splendor, brings credit to the whole Jewish people".^[107]

Jealousy of Moses' excellent qualities induced Chenephres to send him with unskilled troops on a military expedition to [Ethiopia](#), where he won great victories. After having built the city of [Hermopolis](#), he taught the people the value of the [ibis](#) as a protection against the serpents, making the bird the sacred guardian spirit of the city; then he introduced [circumcision](#). After his return to [Memphis](#), Moses taught the people the value of oxen for agriculture, and the consecration of the same by Moses gave rise to the cult of [Apis](#). Finally, after having escaped another plot by killing the assailant sent by the king, Moses fled to [Arabia](#), where he married the daughter of [Raguel](#) [Jethro], the ruler of the district.^[108]

Artapanus goes on to relate how Moses returns to Egypt with Aaron, and is imprisoned, but miraculously escapes through the name of [YHWH](#) in order to lead the Exodus. This account further testifies that all Egyptian [temples](#) of [Isis](#) thereafter contained a rod, in remembrance of that used for Moses's miracles. He describes Moses as 80 years old, "tall and ruddy, with long white hair, and dignified".^[109]

Some historians, however, point out the "[apologetic](#) nature of much of Artapanus' work",^[110] with his addition of extra-biblical details, such as his references to Jethro: the non-Jewish Jethro expresses admiration for Moses's gallantry in helping his daughters, and chooses to adopt Moses as his son.^[111]

Strabo

[Strabo](#), a Greek historian, geographer and philosopher, in his [Geographica](#) (c. 24 CE), wrote in detail about Moses, whom he considered to be an Egyptian who deplored the situation in his homeland, and thereby attracted many followers who respected the deity. He writes, for example, that Moses opposed the picturing of the deity in the form of man or animal, and was convinced that the deity was an entity which encompassed everything – land and sea:^[112]

35. An Egyptian priest named Moses, who possessed a portion of the country called the [Lower Egypt](#), being dissatisfied with the established institutions there, left it and came to Judaea with a large body of people who worshipped the Divinity. He declared and taught that the Egyptians and Africans entertained erroneous sentiments, in representing the Divinity under the likeness of wild beasts and cattle of the field; that the [Greeks](#) also were in error in making images of their gods after the human form. For God [said he] may be this one thing which encompasses us all, land and sea, which we call heaven, or the universe, or the nature of things....

36. By such doctrine Moses persuaded a large body of right-minded persons to accompany him to the place where [Jerusalem](#) now stands.^[113]

In Strabo's writings of the history of [Judaism](#) as he understood it, he describes various stages in its development: from the first stage, including Moses and his direct heirs; to the final stage where "the [Temple of Jerusalem](#) continued to be surrounded by an aura of sanctity". Strabo's "positive and unequivocal appreciation of Moses' personality is among the most sympathetic in all ancient literature."^[114] His portrayal of Moses is said to be similar to the writing of [Hecataeus](#) who "described Moses as a man who excelled in wisdom and courage".^[114] Egyptologist [Jan Assmann](#) concludes that Strabo was the historian "who came closest to a construction of Moses' religion as [monotheistic](#) and as a pronounced counter-religion." It recognized "only one divine being whom no image can represent ... [and] the only way to approach this god is to live in virtue and in justice."^[115]

Tacitus

The Roman historian [Tacitus](#) (c. 56–120 CE) refers to Moses by noting that the Jewish religion was monotheistic and without a clear image. His primary work, wherein he describes [Jewish philosophy](#), is his [Histories](#) (c. 100), where, according to 18th-century translator and Irish dramatist [Arthur Murphy](#), as a result of the Jewish worship of one God, "[pagan](#) mythology fell into contempt".^[116] Tacitus states that, despite various opinions current in his day regarding the Jews' ethnicity, most of his sources are in agreement that there was an Exodus from Egypt. By his account, the Pharaoh [Bocchoris](#), suffering from a [plague](#), banished the Jews in response to an oracle of the god [Zeus-Amun](#).

A motley crowd was thus collected and abandoned in the desert. While all the other outcasts lay idly lamenting, one of them, named Moses, advised them not to look for help to gods or men, since both had deserted them, but to trust rather in themselves, and accept as divine the guidance of the first being, by whose aid they should get out of their present plight.^[117]

In this version, Moses and the Jews wander through the desert for only six days, capturing the [Holy Land](#) on the seventh.^[117]

Longinus

The [Septuagint](#), the Greek version of the Hebrew Bible, impressed the pagan author of the famous classical book of literary criticism, [On the Sublime](#), traditionally attributed to [Longinus](#). The date of composition is unknown, but it is commonly assigned to the late 1st century C.E.^[118]

The writer quotes [Genesis](#) in a "style which presents the nature of the deity in a manner suitable to his pure and great being", but he does not mention Moses by name, calling him 'no chance person' (οὐχ ὁ τυχῶν ἀνὴρ) but "the Lawgiver" (θεσμοθέτης, [thesmothete](#)) of the Jews, a term that puts him on a par with [Lycurgus](#) and [Minos](#).^[119] Aside from a reference to [Cicero](#), Moses is the only non-Greek writer quoted in the work; contextually he is put on a par with [Homer](#)^[111] and he is described "with far more admiration than even Greek writers who treated Moses with respect, such as [Hecataeus](#) and [Strabo](#)".^{[120][verification needed]}

Josephus

In [Josephus](#)' (37 – c. 100 CE) *Antiquities of the Jews*, Moses is mentioned throughout. For example Book VIII Ch. IV, describes [Solomon's Temple](#), also known as the First Temple, at the time the [Ark of the Covenant](#) was first moved into the newly built temple:

When [King Solomon](#) had finished these works, these large and beautiful buildings, and had laid up his donations in the temple, and all this in the interval of seven years, and had given a demonstration of his riches and alacrity therein; ... he also wrote to the rulers and elders of the Hebrews, and ordered all the people to gather themselves together to Jerusalem, both to see the temple which he had built, and to remove the ark of God into it; and when this invitation of the whole body of the people to come to Jerusalem was everywhere carried abroad, ... The [Feast of Tabernacles](#) happened to fall at the same time, which was kept by the Hebrews as a most holy and most eminent feast. So they carried the ark and the tabernacle which Moses had pitched, and all the vessels that were for ministration to the sacrifices of God, and removed them to the temple. ... Now the ark contained nothing else but those two tables of stone that preserved the ten commandments, which God spake to Moses in Mount Sinai, and which were engraved upon them ...^[121]

According to Feldman, Josephus also attaches particular significance to Moses's possession of the "cardinal virtues of wisdom, courage, temperance, and justice". He also includes piety as an added fifth virtue. In addition, he "stresses Moses' willingness to undergo toil and his careful avoidance of bribery. Like [Plato's philosopher-king](#), Moses excels as an educator."^[122]

Numenius

[Numenius](#), a Greek philosopher who was a native of [Apamea](#), in Syria, wrote during the latter half of the 2nd century CE. Historian Kennieth Guthrie writes that "Numenius is perhaps the only recognized Greek philosopher who explicitly studied Moses, the prophets, and the life of [Jesus](#)".^[123] He describes his background:

Numenius was a man of the world; he was not limited to [Greek and Egyptian mysteries](#), but talked familiarly of the myths of [Brahmins](#) and [Magi](#). It is however his knowledge and use of the Hebrew scriptures which distinguished him from other Greek philosophers. He refers to Moses simply as "the prophet", exactly as for him Homer is the poet. Plato is described as a Greek Moses.^[124]

Justin Martyr

The Christian saint and religious philosopher [Justin Martyr](#) (103–165 CE) drew the same conclusion as [Numenius](#), according to other experts. Theologian Paul Blackham notes that Justin considered Moses to be "more trustworthy, profound and truthful because he is *older* than the [Greek philosophers](#)."^[125] He quotes him:

I will begin, then, with our first prophet and lawgiver, Moses ... that you may know that, of all your teachers, whether sages, poets, historians, philosophers, or lawgivers, by far the oldest, as the Greek histories show us, was Moses, who was our first religious teacher.^[125]

Abrahamic religions

Judaism

Most of what is known about Moses from the Bible comes from the books of [Exodus](#), [Leviticus](#), [Numbers](#), and [Deuteronomy](#).^[126] The majority of scholars consider the compilation of these books to go back to the [Persian period](#), 538–332 BCE, but based on earlier written and oral traditions.^{[127][128]} There is a wealth of stories and additional information about Moses in the [Jewish apocrypha](#) and in the genre of [rabbinical exegesis](#) known as [Midrash](#), as well as in the primary works of the Jewish [oral law](#), the [Mishnah](#) and the [Talmud](#). Moses is also given a number of bynames in Jewish tradition. The [Midrash](#) identifies Moses as one of seven biblical personalities who were called by various names.^{[129][clarification needed]} Moses's other names were Jekuthiel (by his mother), Heber (by [his father](#)), Jered (by [Miriam](#)), Avi Zanoah (by Aaron), [Avi Gedor](#) (by [Kohath](#)), Avi Soco (by his wet-nurse), Shemaiah ben Nethanel (by people of Israel).^[130] Moses is also attributed the names Toviah (as a first name), and Levi (as a family name) (Vayikra Rabbah 1:3), Heman,^[131] Mechoqeiq (lawgiver),^[132] and Ehl Gav Ish (Numbers 12:3).^[133] In another [exegesis](#), Moses had ascended to the first heaven until the [seventh](#), even visited [Paradise](#) and [Hell](#) alive, after he saw the [divine vision](#) in Mount Horeb.^[134]

Jewish historians who lived at [Alexandria](#), such as [Eupolemus](#), attributed to Moses the feat of having taught the [Phoenicians their alphabet](#),^[135] similar to legends of [Thoth](#). [Artapanus of Alexandria](#) explicitly identified

Moses not only with Thoth/[Hermes](#), but also with the Greek figure [Musaeus](#) (whom he called "the teacher of [Orpheus](#)"), and ascribed to him the division of Egypt into 36 districts, each with its own liturgy. He named the princess who adopted Moses as Merris, wife of Pharaoh Chenephres.^[136]

Jewish tradition considers Moses to be the greatest prophet who ever lived.^{[134][137]} Despite his importance, Judaism stresses that Moses was a human being, and is therefore not to be worshipped.^[citation needed] Only God is worthy of worship in Judaism.^[citation needed]

To [Orthodox Jews](#), Moses is called *Moshe Rabbenu*, *'Eved HaShem*, *Avi haNeviim zya"*a: "Our Leader Moshe, Servant of God, Father of all the Prophets (may his merit shield us, amen)". In the orthodox view, Moses received not only the Torah, but also the revealed (written and oral) and the hidden (the *'hokhmat nistar*) teachings, which gave Judaism the [Zohar](#) of the [Rashbi](#), the Torah of the [Ari haQadosh](#) and all that is discussed in the Heavenly Yeshiva between the [Ramhal](#) and his masters.^[citation needed]

Arising in part from his age of death (120 years, according to Deuteronomy 34:7) and that "his eye had not dimmed, and his vigor had not diminished", the phrase "[may you live to 120](#)" has become a common blessing among Jews (120 is stated as the maximum age for all of [Noah](#)'s descendants in Genesis 6:3).

Christianity

Moses is mentioned more often in the [New Testament](#) than any other [Old Testament](#) figure. For [Christians](#), Moses is often a symbol of [God's law](#), as reinforced and [expounded on](#) in the teachings of [Jesus](#). New Testament writers often compared Jesus's words and deeds with Moses's to explain Jesus's mission. In [Acts](#) 7:39–43, 51–53, for example, the rejection of Moses by the Jews who worshipped the [golden calf](#) is likened to the rejection of Jesus by the Jews that continued in traditional Judaism.^{[138][139]}

Moses also figures in several of Jesus's messages. When he met the [Pharisee Nicodemus](#) at night in the third chapter of the [Gospel of John](#), he compared Moses's lifting up of the [bronze serpent](#) in the wilderness, which any Israelite could look at and be healed, to his own lifting up (by his death and [resurrection](#)) for the people to look at and be healed. In the sixth chapter, Jesus responded to the people's claim that Moses provided them [manna](#) in the wilderness by saying that it was not Moses, but God, who provided. Calling himself the "[bread of life](#)", Jesus stated that he was provided to feed God's people.^[140]

Moses, along with [Elijah](#), is presented as meeting with Jesus in all three [Synoptic Gospels](#) of the [Transfiguration of Jesus](#) in [Matthew 17](#), [Mark 9](#), and [Luke 9](#), respectively. In [Matthew 23](#), in what is the first attested use of a phrase referring to this rabbinical usage (the Graeco-Aramaic קתדרא דמשה), Jesus refers to the scribes and the Pharisees, in a passage critical of them, as having seated themselves "on the chair of Moses" ([Greek](#): Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας, *epì tēs Mōüséōs kathédras*)^{[141][142]}

His relevance to modern Christianity has not diminished. Moses is considered to be a [saint](#) by several churches; and is commemorated as a prophet in the respective [Calendars of Saints](#) of the [Eastern Orthodox Church](#), the [Roman Catholic Church](#), and the [Lutheran](#) churches on September 4. In [Eastern Orthodox liturgics](#) for September 4, Moses is commemorated as the "Holy Prophet and God-seer Moses, on Mount Nebo".^{[143][144]^[note 4]}

The Orthodox Church also commemorates him on the [Sunday of the Forefathers](#), two Sundays before the [Nativity](#).^[146] Moses is also commemorated on July 20 with [Aaron](#), [Elias](#) (Elijah) and [Eliseus](#) (Elisha)^[147] and on April 14 with all saint [Sinai](#) monks.^[148]

The [Armenian Apostolic Church](#) commemorates him as one of the Holy Forefathers in their [Calendar of Saints](#) on July 30.^[149]

Catholicism

In Catholicism Moses is seen as a type of [Jesus Christ](#). [Justus Knecht](#) writes:

Through Moses God instituted the Old Law, on which account he is called the mediator of the Old Law. As such, Moses was a striking type of Jesus Christ, who instituted the New Law. Moses, as a child, was condemned to death by a [cruel king](#), and was saved in a wonderful way; Jesus Christ was condemned by Herod, and also wonderfully saved. Moses forsook the king's court so as to help his persecuted brethren; the Son of God left the glory of heaven to save us sinners. Moses prepared himself in the desert for his vocation, freed his people from slavery, and proved his divine mission by great miracles; Jesus Christ proved by still greater miracles that He was the only begotten Son of God. Moses was the advocate of his people; Jesus was our advocate with His Father on the Cross, and is eternally so in heaven. Moses was the law-giver of his people and announced to them the word of God: Jesus Christ is the supreme law-giver, and not only announced God's word, but is Himself the Eternal Word made flesh. Moses was the leader of the people to the [Promised Land](#): Jesus is our leader on our journey to heaven.^[150]

Mormonism

Members of [the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints](#) (colloquially called [Mormons](#)) generally view Moses in the same way that other Christians do. However, in addition to accepting the biblical account of Moses, Mormons include [Selections from the Book of Moses](#) as part of their scriptural canon.^[151] This book is believed to be the translated writings of Moses, and is included in the [Pearl of Great Price](#).^[152]

Latter-day Saints are also unique in believing that Moses was taken to heaven without having tasted death ([translated](#)). In addition, [Joseph Smith](#) and [Oliver Cowdery](#) stated that on April 3, 1836, Moses appeared to them in the [Kirtland Temple](#) (located in [Kirtland, Ohio](#)) in a glorified, immortal, physical form and bestowed upon them the "keys of the gathering of Israel from the four parts of the earth, and the leading of the [ten tribes](#) from the land of the north".^[153]

Yorum

Hz. Musa hakkında birçok epik ve tutmayan yaklaşımlar olduğu için, Kaynakta belirtildiği gibi Kuran ifadeleri daha dikkat çekici bulunmaktadır. Kurandan ayetler alınıp incelenecektir.

Birçok olayın bilimsel açıklaması olduğu da düşünülmektedir.

Islam

Moses is mentioned more in the [Quran](#) than any other individual and his life is narrated and recounted more than that of any other [Islamic prophet](#).^[154] Islamically, Moses is described in ways which parallel the Islamic prophet [Muhammad](#).^[155] Like Muhammad, Moses is defined in the Quran as both prophet (*nabi*) and messenger (*rasul*), the latter term indicating that he was one of those prophets who brought a scripture and law to his people.^{[156][157]}

which are narrated in the Bible are to be found dispersed through the different chapters (*suwar*) of the Quran, with a story about meeting the Quranic figure [Khidr](#) which is not found in the Bible.^[154]

In the Moses story related by the Quran, Jochebed is commanded by God to place Moses in a coffin^[158] and cast him on the waters of the Nile, thus abandoning him completely to God's protection.^{[154][159]} The Pharaoh's wife [Asiya](#), not his daughter, found Moses floating in the waters of the Nile. She convinced the Pharaoh to keep him as their son because they were not blessed with any children.^{[160][161][162]}

The Quran's account emphasizes Moses's mission to invite the Pharaoh to accept God's divine message^[163] as well as give salvation to the Israelites.^{[154][164]} According to the Quran, Moses encourages the Israelites to enter Canaan, but they are unwilling to fight the Canaanites, fearing certain defeat. Moses responds by pleading to Allah that he and his brother Aaron be separated from the rebellious Israelites, after which the Israelites are made to wander for 40 years.^[165]

One of the [hadith](#), or traditional narratives about Muhammad's life, describes a meeting in heaven between Moses and Muhammad, which resulted in Muslims observing [5 daily prayers](#).^[166] [Huston Smith](#) says this was "one of the crucial events in Muhammad's life".^[167]

According to some Islamic tradition, Moses is buried at [Maqam El-Nabi Musa](#), near [Jericho](#).^[168]

Bahá'í Faith

Moses is one of the most important of God's messengers in the [Bahá'í Faith](#), being designated a [Manifestation of God](#).^[169] An epithet of Moses in Bahá'í scriptures is the "One Who Conversed with God".^[170]

According to the Bahá'í Faith, [Bahá'u'lláh](#), the founder of the faith, is the one who spoke to Moses from the [burning bush](#).^[171]

'[Abdu'l-Bahá](#) has highlighted the fact that Moses, like [Abraham](#), had none of the makings of a [great man of history](#), but through God's assistance he was able to achieve many great things. He is described as having been "for a long time a shepherd in the wilderness", of having had a [stammer](#), and of being "much hated and detested" by Pharaoh and the ancient Egyptians of his time. He is said to have been raised in an oppressive household, and to have been known, in Egypt, as a man who had committed murder – though he had done so in order to prevent an act of cruelty.^[172]

Nevertheless, like Abraham, through the assistance of God, he achieved great things and gained renown even beyond the [Levant](#). Chief among these achievements was the freeing of his people, the Hebrews, from bondage in Egypt and leading "them to the Holy Land". He is viewed as the one who bestowed on Israel "the religious and the civil law" which gave them "honour among all nations", and which spread their fame to different parts of the world.^{[173][failed verification]}

Furthermore, through the law, Moses is believed to have led the Hebrews "to the highest possible degree of [civilization](#) at that period". 'Abdu'l-Bahá asserts that the ancient Greek philosophers regarded "the illustrious men of Israel as models of perfection".^[failed verification] Chief among these philosophers, he says, was [Socrates](#) who

"visited Syria, and took from the children of Israel the teachings of the Unity of God and of the immortality of the soul".^[173]

Moses is further seen as paving the way for [Bahá'u'lláh](#) and his ultimate revelation, and as a teacher of truth, whose teachings were in line with the customs of his time.^[174]

Druze faith

Moses is considered an important prophet of God in the [Druze faith](#), being among the seven prophets who appeared in different periods of history.^{[5][6]}

Legacy in politics and law

In subsequent years, theologians linked the Ten Commandments with the formation of early [democracy](#). Scottish theologian [William Barclay](#) described them as "the universal foundation of all things ... the law without which [nationhood](#) is impossible. ... Our society is founded upon it."^[176] [Pope Francis](#) addressed the [United States Congress](#) in 2015 stating that all people need to "keep alive their sense of unity by means of just legislation ... [and] the figure of Moses leads us directly to God and thus to the transcendent dignity of the human being".^[177]

In United States history

Pilgrims

Next to the fugitives whom Moses led out of Egypt, the little shipload of outcasts who landed at Plymouth are destined to influence the future of the world. The spiritual thirst of mankind has for ages been quenched at Hebrew fountains; but the embodiment in human institutions of truths uttered by the [Son of Man](#) eighteen centuries ago was to be mainly the work of Puritan thought and Puritan self-devotion. ... If their municipal regulations smack somewhat of Judaism, yet there can be no nobler aim or more practical wisdom than theirs; for it was to make the law of man a living counterpart of the law of God, in their highest conception of it.^[180]

Following Carver's death the following year, [William Bradford](#) was made governor. He feared that the remaining Pilgrims would not survive the hardships of the new land, with half their people having already died within months of arriving. Bradford evoked the symbol of Moses to the weakened and desperate Pilgrims to help calm them and give them hope: "Violence will break all. Where is the meek and humble spirit of Moses?"^[181] [William G. Dever](#) explains the attitude of the Pilgrims: "We considered ourselves the 'New Israel', particularly we in America. And for that reason we knew who we were, what we believed in and valued, and what our '[manifest destiny](#)' was."^{[182][183]}

Founding Fathers of the United States

After the death of [George Washington](#) in 1799, two thirds of his eulogies referred to him as "America's Moses", with one orator saying that "Washington has been the same to us as Moses was to the Children of Israel."^[185]

Benjamin Franklin, in 1788, saw the difficulties that some of the newly independent [American states](#) were having in forming a government, and proposed that until a new code of laws could be agreed to, they should be governed by "the laws of Moses", as contained in the Old Testament.^[186] He justified his proposal by explaining that the laws had worked in biblical times: "The [Supreme Being](#) ... having rescued them from bondage by many miracles, performed by his servant Moses, he personally delivered to that chosen servant, in the presence of the whole nation, a constitution and code of laws for their observance."^[187]

[John Adams](#), 2nd [President of the United States](#), stated why he relied on the laws of Moses over [Greek philosophy](#) for establishing the [United States Constitution](#): "As much as I love, esteem, and admire the Greeks, I believe the Hebrews have done more to enlighten and civilize the world. Moses did more than all their legislators and philosophers."^[178] Swedish historian [Hugo Valentin](#) credited Moses as the "first to proclaim the [rights of man](#)".^[188]

Slavery and civil rights

[Underground Railroad](#) conductor and [American Civil War](#) veteran [Harriet Tubman](#) was nicknamed "Moses" due to her various missions in freeing and ferrying escaped enslaved persons to freedom in the free states of the [United States](#).^{[189][190]}

Historian Gladys L. Knight describes how leaders who emerged during and after the period in which [slavery](#) was legal often personified the Moses symbol. "The symbol of Moses was empowering in that it served to amplify a need for freedom."^[191] Therefore, when [Abraham Lincoln](#) was [assassinated in 1865](#) after the passage of the [amendment to the Constitution outlawing slavery](#), [Black Americans](#) said they had lost "their Moses".^[192] Lincoln biographer [Charles Carleton Coffin](#) writes, "The millions whom Abraham Lincoln delivered from slavery will ever liken him to Moses, the deliverer of Israel."^[193]

In the 1960s, a leading figure in the [civil rights movement](#) was [Martin Luther King Jr.](#), who was called "a modern Moses", and often referred to Moses in his speeches: "The struggle of Moses, the struggle of his devoted followers as they sought to get out of Egypt. This is something of the story of every people struggling for freedom."^[194]

Cultural portrayals and references

Art

Moses often appears in Christian art, and the Pope's private chapel, the [Sistine Chapel](#), has a [large sequence of six frescos](#) of the *life of Moses* on the southern wall, opposite a set with the *life of Christ*. They were painted in 1481–82 by a group of mostly Florentine artists including [Sandro Botticelli](#) and [Pietro Perugino](#). Because of an ambiguity in the Hebrew word קֶרֶן (*keren*) meaning both horn and ray or beam, in [Jerome's Latin Vulgate](#) translation of the Bible Moses's face is described as *cornutam* ("horned") when descending from Mount Sinai with the tablets, Moses is usually shown in Western art until the Renaissance with small horns, which at least served as a convenient identifying attribute.^[195]

With the prophet [Elijah](#), he is a necessary figure in the [Transfiguration of Jesus in Christian art](#), a subject with a long history in Eastern Orthodox art, and popular in Western art between about 1475 and 1535.^[196]

Michelangelo's statue

[Michelangelo's statue of Moses](#) (1513–1515), in the Church of [San Pietro in Vincoli, Rome](#), is one of the most familiar statues in the world. The horns the sculptor included on Moses's head are the result of a mistranslation of the Hebrew Bible into the Latin [Vulgate Bible](#) with which Michelangelo was familiar. The Hebrew word taken from *Exodus* means either a "horn" or an "irradiation". Experts at the [Archaeological Institute of America](#) show that the term was used when Moses "returned to his people after seeing as much of the Glory of the Lord as human eye could stand", and his face "reflected radiance".^[197] In early [Jewish art](#), moreover, Moses is often "shown with rays coming out of his head".^[198]

Depiction on U.S. government buildings

Moses is depicted in several U.S. government buildings because of his legacy as a lawgiver. In the [Library of Congress](#) stands a large statue of Moses alongside a statue of the [Paul the Apostle](#). Moses is one of the 23 lawgivers depicted in [marble bas-reliefs](#) in the [chamber](#) of the [U.S. House of Representatives](#) in the [United States Capitol](#). The plaque's overview states: "Moses (c. 1350–1250 B.C.) Hebrew prophet and lawgiver; transformed a wandering people into a nation; received the Ten Commandments."^[199]

The other 22 figures have their profiles turned to Moses, which is the only forward-facing bas-relief.^{[200][201]}

Moses appears eight times in carvings that ring the [Supreme Court Great Hall](#) ceiling. His face is presented along with other ancient figures such as [Solomon](#), the Greek god [Zeus](#), and the Roman goddess of wisdom, [Minerva](#). The Supreme Court Building's east pediment depicts Moses holding two tablets. Tablets representing the Ten Commandments can be found carved in the oak courtroom doors, on the support frame of the courtroom's bronze gates, and in the library woodwork. A controversial image is one that sits directly above the [Chief Justice of the United States'](#) head. In the center of the 40-foot-long Spanish marble carving is a tablet displaying [Roman numerals](#) I through X, with some numbers partially hidden.^[202]

Literature

- [Sigmund Freud](#), in his last book, *Moses and Monotheism* in 1939, postulated that Moses was an Egyptian nobleman who adhered to the [monotheism](#) of [Akhenaten](#). Following a theory proposed by a contemporary [biblical critic](#), Freud believed that Moses was murdered in the wilderness, producing a collective sense of [patricidal](#) guilt that has been at the heart of Judaism ever since. "Judaism had been a religion of the father, Christianity became a religion of the son", he wrote. The possible Egyptian origin of Moses and of his message has received significant scholarly attention.^{[203][page needed][204][full citation needed]} Opponents of this view observe that the religion of the Torah seems different from [Ateism](#) in everything except the central feature of devotion to a single god,^[205] although this has been countered by a variety of arguments, e.g. pointing out the similarities between the [Hymn to Aten](#) and [Psalm 104](#).^{[203][page needed][206]} Freud's interpretation of the historical Moses is not well accepted among [historians](#), and is considered [pseudohistory](#) by many.^{[207][page needed]}
- [Thomas Mann](#)'s novella *The Tables of the Law* (1944) is a retelling of the story of the Exodus from Egypt, with Moses as its main character.^[208]
- [W. G. Hardy](#)'s novel *All the Trumpets Sounded* (1942) tells a fictionalized life of Moses.^[209]
- [Orson Scott Card](#)'s novel *Stone Tables* (1997) is a novelization of the life of Moses.^[210]

Film and television

- Moses was portrayed by [Theodore Roberts](#) in [Cecil B. DeMille's](#) 1923 [silent film](#) *The Ten Commandments*. Moses also appeared as the central character in the 1956 remake, also directed by DeMille and called *The Ten Commandments*, in which he was portrayed by [Charlton Heston](#), who had a noted resemblance to Michelangelo's statue. A [television remake](#) was produced in 2006.^{[211][212]}
- [Burt Lancaster](#) played *Moses* in the 1975 television [miniseries](#) *Moses the Lawgiver*.

- In the 1981 [comedy film *History of the World, Part I*](#), Moses was portrayed by [Mel Brooks](#).
- In 1995, Sir [Ben Kingsley](#) portrayed Moses in the 1995 TV film [Moses](#), produced by British and Italian production companies.
- Moses appeared as the central character in the 1998 [DreamWorks Pictures](#) animated film [The Prince of Egypt](#). His speaking voice was provided by [Val Kilmer](#), with American gospel singer and tenor [Amick Byram](#) providing his singing voice.
- [Ben Kingsley](#) was the narrator of the 2007 animated film [The Ten Commandments](#).
- In the 2009 [miniseries *Battles BC*](#), Moses was portrayed by [Cazze Louis Cereghino](#).
- In the 2013 television miniseries [The Bible](#), Moses was portrayed by [William Houston](#).
- [Christian Bale](#) portrayed Moses in [Ridley Scott](#)'s 2014 film [Exodus: Gods and Kings](#) which portrayed Moses and [Rameses II](#) as being raised by [Seti I](#) as cousins.
- The 2016 Brazilian Biblical telenovela [Os Dez Mandamentos](#) features Brazilian actor [Guilherme Winter](#) portraying Moses.

Criticism of Moses

In the late eighteenth century, the deist [Thomas Paine](#) commented at length on Moses's Laws in [The Age of Reason](#) (1794, 1795, and 1807). Paine considered Moses to be a "detestable [villain](#)", and cited Numbers 31 as an example of his "unexampled atrocities".^[213] In the passage, after the Israelite army returned from [conquering Midian](#), Moses orders the killing of the Midianites with the exception of the virgin girls who were to be kept for the Israelites.

Have ye saved all the women alive? behold, these caused the children of Israel, through the counsel of [Balaam](#), to commit trespass against the Lord in the matter of [Peor](#), and there was a plague among the congregation of the Lord. Now, therefore, kill every male among the little ones, and kill every woman that hath known a man by lying with him; but all the women-children, that [have not known a man by lying with him](#), keep alive for yourselves.

—*Numbers 31*^[214]

Rabbi Joel Grossman argued that the story is a "powerful [fable](#) of [lust](#) and [betrayal](#)", and that Moses's execution of the women was a symbolic condemnation of those who seek to turn sex and desire to evil purposes.^[215] He says that the Midianite women "used their sexual attractiveness to turn the Israelite men away from [Yahweh] God and toward the worship of Baal Peor [another Canaanite god]".^[216] Rabbi Grossman argues that the genocide of all the Midianite non-virgin women, including those that did not seduce Jewish men, was fair because some of them had sex for "improper reasons".^[216] Alan Levin, an educational specialist with the [Reform](#) movement, has similarly suggested that the story should be taken as a [cautionary tale](#), to "warn successive generations of Jews to watch their own idolatrous behavior".^[217] [Chasam Sofer](#) emphasizes that this war was not fought at Moses's behest, but was commanded by God as an act of revenge against the Midianite women,^[218] who, according to the Biblical account, had seduced the Israelites and led them to sin. Linguist [Keith Allan](#) remarked: "God's work or not, this is military behaviour that would be tabooed today and might lead to a [war crimes](#) trial."^[219] Moses has also been the subject of much feminist criticism. [Womanist Biblical](#) scholar [Nyasha Junior](#) has argued that Moses can be the object of feminist inquiry.^[220]

Yorum

En fazla işlenen ve abartılan Peygamber/Resul olduğu da söylenebilir.

Reklam amacı ile olsa bile gerçek ve bilimsel dayanakları olmaz ise, epik hikâyeden öteye, destansı yapısı ile inanırlığını kaybeder.

The Exodus, Wikipedia⁶

The Exodus ([Hebrew](#): יציאת מצרים, *Yezi'at Mizrayim*: lit. 'Departure from Egypt'^[a]) is the [founding myth](#)^[b] of the [Israelites](#) whose narrative is spread over four books of the [Torah](#) (or Pentateuch, corresponding to the first five books of the [Bible](#)), namely [Exodus](#), [Leviticus](#), [Numbers](#), and [Deuteronomy](#).

The consensus of modern scholars is that the [Pentateuch](#) does not give an accurate account of the origins of the Israelites, who appear instead to have formed as an entity in the central highlands of [Canaan](#) in the late second millennium BCE from the indigenous [Canaanite](#) culture.^{[1][2][3]} Most modern scholars believe that some elements in the story of the Exodus might have some historical basis, but that any such basis has little resemblance to the story told in the Pentateuch.^{[4][5]} While the majority of modern scholars date the composition of the Torah to the [Middle Persian Period](#) (5th century BCE), some of the traditions contributing to this narrative are older, since allusions to the story are made by 8th-century BCE [prophets](#) such as [Amos](#) and [Hosea](#).^{[6][7]}

The biblical Exodus is central in [Judaism](#). It is recounted daily in [Jewish prayers](#) and celebrated in festivals such as [Passover](#). Early Christians saw the Exodus as a [typological](#) prefiguration of [resurrection](#) and [salvation](#) by [Jesus](#). The narrative has also resonated with various groups in more recent centuries, such as among the early American settlers fleeing religious persecution in Europe, and among [African Americans](#) striving for freedom and [civil rights](#).^{[8][9]}

Biblical presentation of the Exodus

It tells a story of Israelite [enslavement](#) and eventual departure from Egypt, revelations at [biblical Mount Sinai](#), and wanderings in the wilderness up to the borders of [Canaan](#).^[10] Its message is that the Israelites were delivered from slavery by [Yahweh](#) their god, and therefore belong to him by [covenant](#).^[11]

Narrative

The story of the Exodus is told in the first half of Exodus, with the remainder recounting the 1st year in the wilderness, and followed by a narrative of 39 more years in the books of Leviticus, Numbers, and Deuteronomy, the last four of the first five books of the Bible (also called the Torah or Pentateuch).^[10] In the first book of the Pentateuch, the [Book of Genesis](#), the Israelites had come to live in Egypt in the [Land of Goshen](#) during a famine due to the fact that an Israelite, [Joseph](#), had become a high official in the court of the [pharaoh](#). Exodus begins with the death of Joseph and the ascension of a new pharaoh "who did not know Joseph" (Exodus 1:8).^[10]

The pharaoh becomes concerned by the number and strength of Israelites in Egypt and enslaves them, commanding them to build at two "supply" or "store cities" called [Pithom](#) and [Rameses](#) (Exodus 1:11).^[6] The pharaoh also orders the slaughter at birth of all male Hebrew children. One Hebrew child, however, is rescued by being placed in a basket on the [Nile](#). He is found and adopted by [Pharaoh's daughter](#), who names him [Moses](#). Moses eventually kills an Egyptian he sees beating a Hebrew slave, and is forced to flee to [Midian](#), marrying [Tziporah](#), a daughter of the Midianite priest [Jethro](#). The old pharaoh dies and a new one ascends the throne.^[10]

Moses, in Midian, goes to [Mount Horeb](#), where Yahweh appears in a [burning bush](#) and commands him to go to Egypt to free the Hebrew slaves and bring them to the [promised land](#) in Canaan. Yahweh also speaks to Moses's brother [Aaron](#); they both assemble the Israelites and perform signs so that they believe in Yahweh's promise. Moses and Aaron then go to the pharaoh and ask him to let the Israelites go into the desert for a religious festival, but the pharaoh refuses and commands the Israelites to make [bricks without straw](#) and increases their workload. Moses and Aaron return to the pharaoh and this time ask him to free the Israelites. The pharaoh demands for Moses to perform a [miracle](#), and Aaron throws down [Moses' staff](#), which turns into a *tannin* (sea monster^[15] or snake) (Exodus 7:8-13); however, Pharaoh's magicians^[6] are also able to do this, though Moses' staff devours the others. The pharaoh then refuses to let the Israelites go.

After this, Yahweh begins inflicting the [Plagues of Egypt](#) on the Egyptians for each time that Moses goes to Pharaoh and Pharaoh refuses to release the Israelites. Pharaoh's magicians are able to replicate the first plagues, in which Yahweh turns the Nile to blood and produces a plague of frogs, but are unable to reproduce any plagues starting with the third, the plague of [gnats](#).^[17] After each plague Pharaoh allows the Israelites to worship Yahweh to remove the plague, then refuses to free them.

Moses is then commanded to fix the [first month](#) of [Aviv](#) at the head of the [Hebrew calendar](#). He instructs the Israelites to take a lamb on the 10th day of the month, slaughter it on the 14th, and daub its blood on their [doorposts](#) and [lintels](#), and to observe the Passover meal that night, the night of the [full moon](#). In the [final plague](#), Yahweh kills all the firstborn sons of Egypt and the firstborn cattle, but the Israelites, with blood on their doorposts, are spared. Yahweh commands that the Israelites observe a festival as "a perpetual ordinance" to remember this event (Exodus 12:14).^[18]

Pharaoh finally casts the Israelites out of Egypt after his firstborn son is killed. Yahweh leads the Israelites in the form of a [pillar of cloud](#) in the day and a [pillar of fire](#) at night. However, once the Israelites have left, Yahweh "hardens" Pharaoh's heart. Pharaoh then changes his mind and pursues the Israelites to the shore of the [Red Sea](#). Moses uses his staff to [part the Red Sea](#), and the Israelites cross on dry ground, but the sea closes down on the pursuing Egyptians, drowning them all.^[18]

The Israelites begin to complain, and Yahweh miraculously provides them with water and food, eventually raining [manna](#) down for them to eat. The [Amalekites](#) attack at [Rephidim](#), but are defeated. Jethro (Moses' father-in-law) convinces Moses to appoint judges for the tribes of Israel. The Israelites reach the [Sinai Desert](#) and Yahweh calls Moses to [Mount Sinai](#), where Yahweh reveals himself to his people and establishes the [Ten Commandments](#) and [Mosaic covenant](#): the Israelites are to keep his *torah* (i.e. law, instruction), and in return he will give them the land of Canaan.^[19]

Yahweh establishes the [Aaronic priesthood](#) and various rules for ritual worship, among other laws. However, in Moses's absence the Israelites sin against Yahweh by creating the idol of a [golden calf](#), and as retaliation Yahweh has the [Levites](#) kill three thousand people (Exodus 32:28), and Yahweh sends a plague on the Israelites. The Israelites now accept the covenant, which is reestablished, build a [tabernacle](#) for Yahweh, and receive their laws. Yahweh commands Moses to take a [census](#) of the Israelites and establishes the duties of the Levites. Then the Israelites depart from Mount Sinai.^[19]

Yahweh commands Moses to send [twelve spies](#) ahead to Canaan to scout the land. The spies discover that the Canaanites are strong, and, believing that the Israelites cannot defeat them, the spies falsely report to the Israelites that Canaan is full of giants so that the Israelites will not invade (Numbers 13:31-33). The Israelites refuse to go to Canaan, so Yahweh manifests himself and declares that the generation that left Egypt will have to pass away before the Israelites can enter Canaan. The Israelites will have to remain in the wilderness for forty years,^[19] and Yahweh kills the spies through a plague except for the righteous [Joshua](#) and [Caleb](#), who will be allowed to enter the promised land (Numbers 13:36-38). A group of Israelites led by [Korah](#), son of Izhar, rebels against Moses, but Yahweh opens the earth and sends them living to [Sheol](#) (Numbers 16:1-33).^[20]

The Israelites come to the oasis of [Kadesh Barnea](#), where [Miriam](#) dies and the Israelites remain for forty years.^[19] The people are without water, so Yahweh commands Moses to get water from a rock by speaking to it, but Moses strikes the rock with his staff instead, for which Yahweh forbids him from entering the promised land. Moses sends a messenger to the king of [Edom](#) requesting passage through his land to Canaan, but the king refuses. The Israelites then go to [Mount Hor](#), where Aaron dies. The Israelites try to go around Edom, but the Israelites complain about lack of bread and water, so Yahweh sends a plague of poisonous snakes to afflict them (Numbers 21:4-7).

After Moses prays for deliverance, Yahweh has him create the [brazen serpent](#), and the Israelites who look at it are cured (Numbers 21:8-9). The Israelites are soon in conflict with various other kingdoms, and king [Balak](#) of [Moab](#) attempts to have the seer [Balaam](#) curse the Israelites, but Balaam blesses the Israelites instead. Some Israelites begin having sexual relations with Moabite women and [worshipping Moabite gods](#), so Yahweh orders Moses to [impale](#) the idolators and sends a plague. The full extent of Yahweh's wrath is averted when [Phinehas](#) impales [an Israelite](#) and a [Midianite woman](#) having intercourse (Numbers 25:7-9). Yahweh commands the Israelites to destroy the Midianites, and Moses and Phinehas take another census. Then they conquer the lands of [Og](#) and [Sihon](#) in [Transjordan](#), settling the [Gadites](#), [Reubenites](#), and half the [Tribe of Manasseh](#) there.

Moses then addresses the Israelites for a final time on the banks of the [Jordan River](#), reviewing their travels and giving them further laws. Yahweh tells Moses to summon Joshua, whom Yahweh commissions to lead the [conquest of Canaan](#). Yahweh tells Moses to ascend [Mount Nebo](#), from where he sees the promised land and where he dies.^[19]

Covenant and law

The climax of the Exodus is the covenant (binding legal agreement) between God and the Israelites mediated by Moses at Sinai: Yahweh will protect the Israelites as his chosen people for all time, and the Israelites will keep Yahweh's laws and worship only him.^[21] The covenant is described in stages: at Exodus 24:3-8 the Israelites agree to abide by the "book of the covenant" that Moses has just read to them; shortly afterwards God writes the "words of the covenant" – the [Ten Commandments](#) – on stone tablets; and finally, as the people gather in Moab to cross into Canaan, the land God has promised them, Moses makes a new covenant between Yahweh and the Israelites "beside the covenant he made with them at Horeb" (Deuteronomy 29:1).^[22] The laws are set out in a number of codes:^[23]

- [Ethical Decalogue](#) (i.e., the Ten Commandments), Exodus 20 and Deuteronomy 5;
- The [Book of the Covenant](#), Exodus 20:22-23:3;
- [Ritual Decalogue](#), Exodus 34;
- The ritual laws of [Leviticus](#) 1-6 and [Numbers](#) 1-10;
- The [Holiness Code](#), Leviticus 17-26;
- Deuteronomic Code, [Deuteronomy](#) 12-26.

Origins and historicity

There are two main positions on the historicity of the Exodus in modern scholarship.^[1] The majority position is that the biblical Exodus narrative has some historical basis, although there is little of historical worth in it.^{[6][4][11]} The other position, often associated with the school of [Biblical minimalism](#),^{[24][25]} is that the biblical exodus traditions are the invention of the exilic and post-exilic Jewish community, with little to no historical basis.^[26]

The biblical Exodus narrative is best understood as a [founding myth](#) of the Jewish people, providing an ideological foundation for their culture and institutions, not an accurate depiction of the history of the Israelites.^{[27][11]} The view that the biblical narrative is essentially correct unless it can explicitly be proved wrong ([Biblical maximalism](#)) is today held by "few, if any [...] in mainstream scholarship, only on the more fundamentalist fringes."^[1] There is no direct evidence for any of the people or Exodus events in non-biblical ancient texts or in archaeological remains, and this has led most scholars to omit the Exodus events from comprehensive histories of Israel.^[28]

Reliability of the biblical account

Most mainstream scholars do not accept the biblical Exodus account as history for a number of reasons. Most scholars agree that the Exodus stories were written centuries after the apparent setting of the stories.^[3] The [Book of Exodus](#) itself attempts to ground the event firmly in history, dating the exodus to the 2666th year after creation (Exodus 12:40-41), the construction of the tabernacle to year 2667 (Exodus 40:1-2, 17), stating that the Israelites dwelled in Egypt for 430 years (Exodus 12:40-41), and including place names such as [Goshen](#) (Gen. 46:28), [Pithom](#), and [Ramesses](#) (Exod. 1:11), as well as stating that 600,000 Israelite men were involved (Exodus 12:37).^[29]

The [Book of Numbers](#) further states that the number of Israelite males aged 20 years and older in the desert during the wandering were 603,550, including 22,273 first-borns, which modern estimates put at 2.5-3 million total Israelites, a number that could not be supported by the [Sinai Desert](#) through natural means.^[30] The geography is vague with regions such as Goshen unidentified,^[6] and there are internal problems with dating in the Pentateuch.^[14] No modern attempt to identify an historical Egyptian prototype for Moses has found wide acceptance, and no period in Egyptian history matches the biblical accounts of the Exodus.^[32] Some elements of the story are [miraculous](#) and defy rational explanation, such as the [Plagues of Egypt](#) and the [Crossing of the Red Sea](#).^[33] The Bible did not mention the names of any of the pharaohs involved in the Exodus narrative, making it difficult for modern scholars to match Egyptian history and the biblical narrative.^[34]

While [ancient Egyptian](#) texts from the [New Kingdom](#) mention "Asiatics" living in Egypt as slaves and workers, these people cannot be securely connected to the Israelites, and no contemporary Egyptian text mentions a large-scale exodus of slaves like that described in the Bible.^[35] The earliest surviving historical mention of the Israelites, the Egyptian [Merneptah Stele](#) (c. 1207 BCE), appears to place them in or around Canaan and gives no indication of any exodus.^[36] Archaeologist [Israel Finkelstein](#) argues from his analysis of the itinerary lists in the books of Exodus, Numbers and Deuteronomy that the biblical account represents a long-term cultural memory, spanning the 16th to 10th centuries BCE, rather than a specific event: "The beginning is vague and now untraceable."^[37] Instead, modern archaeology suggests continuity between Canaanite and Israelite settlement, indicating a primarily Canaanite origin for Israel, with no suggestion that a group of foreigners from Egypt comprised early Israel.^{[38][39]}

Potential historical origins

Despite the absence of any archaeological evidence, most scholars nonetheless hold the view that the Exodus probably has some sort of historical basis,^{[4][6]} with Kenton Sparks referring to it as "mythologized history".^[11] Scholars posit that a small group of people of Egyptian origin may have joined the early Israelites, and then contributed their own Egyptian Exodus story to all of Israel.^[1] [William G. Dever](#) cautiously identifies this group with the [Tribe of Joseph](#), while [Richard Elliott Friedman](#) identifies it with the [Tribe of Levi](#).^{[40][41]}

Most scholars who accept a historical core of the exodus date this possible exodus group to the thirteenth century BCE at the time of [Ramses II](#), with some instead dating it to the twelfth century BCE at the time of [Ramses III](#).^[4] Evidence in favor of historical traditions forming a background to the Exodus myth include the documented movements of small groups of [Ancient Semitic-speaking peoples](#) into and out of Egypt during the [Eighteenth](#) and [Nineteenth Dynasties](#), some elements of Egyptian [folklore](#) and culture in the Exodus narrative,^[42] and the names Moses, Aaron and Phinehas, which seem to have an Egyptian origin.^[43] Scholarly estimates for how many people could have been involved in such an exodus range from a few hundred to a few thousand people.^[4]

Joel S. Baden^[44] noted the presence of Semitic-speaking slaves in Egypt who sometimes escaped in small numbers as potential inspirations for the Exodus.^[45] It is also possible that oppressive Egyptian rule of Canaan during the late second millennium BCE may have aided the adoption of the story of a small group of Egyptian refugees by the native Canaanites among the Israelites.^[46] The expulsion of the [Hyksos](#), a Semitic group that had conquered much of Egypt, by the [Seventeenth Dynasty of Egypt](#) is also frequently discussed as a potential historical parallel or origin for the story.^{[46][47][48]} Alternatively, Nadav Na'aman argued that oppressive Egyptian rule of Canaan during the Nineteenth and especially the [Twentieth Dynasty](#) may have inspired the Exodus narrative, forming a

"collective memory" of Egyptian oppression that was transferred from Canaan to Egypt itself in the popular consciousness.^[49]

Many other scholars reject this view, and instead see the biblical exodus traditions as the invention of the [exilic](#) and post-exilic Jewish community, with little to no historical basis.^[26] [Lester Grabbe](#), for instance, argued that "[t]here is no compelling reason that the exodus has to be rooted in history",^[50] and that the details of the story more closely fit the seventh through the fifth centuries BCE than the traditional dating to the second millennium BCE.^[51] [Philip R. Davies](#) suggested that the story may have been inspired by the return to Israel of Israelites and Judaeans who were placed in Egypt as garrison troops by the [Assyrians](#) in the fifth and sixth centuries BCE.^[52]

Development and final composition

Early traditions

The earliest traces of the traditions behind the exodus appear in the northern prophets [Amos](#)^[53] and [Hosea](#),^[54] both active in the 8th century BCE in northern [Israel](#), but their southern contemporaries [Isaiah](#) and [Micah](#) show no knowledge of an exodus^[7] ([Micah 6:4–5](#) contains a reference to the exodus, which many scholars take to be an addition by a later editor^[4]); while [Jeremiah](#), active in the 7th century, mentions both Moses^[56] and the Exodus.^[57] The story may, therefore, have originated a few centuries earlier, perhaps in the 9th or 10th BCE, and there are signs that it took different forms in Israel, in the [Transjordan region](#), and in the southern [Kingdom of Judah](#) before being unified in the Persian era.^[58] The Exodus narrative was most likely further altered and expanded under the influence of the return from the [Babylonian captivity](#) in the sixth century BCE.^[59]

Evidence from the Bible suggests that the Exodus from Egypt formed a "foundational mythology" or "state ideology" for the [Northern Kingdom of Israel](#).^[60] The northern psalms [80](#) and [81](#) state that God "brought a vine out of Egypt" (Psalm 80:8) and record ritual observances of Israel's deliverance from Egypt as well as a version of part of the [Ten Commandments](#) (Psalm 81:10-11).^[61] The [Books of Kings](#) records the dedication of two [golden calves](#) in [Bethel](#) and [Dan](#) by the Israelite king [Jeroboam I](#), who uses the words "Here are your gods, O Israel, which brought you up out of the land of Egypt" (1 Kings 12:28). Scholars relate Jeroboam's calves to the golden calf made by Aaron of Exodus 32. Both include a nearly identical dedication formula ("These are your gods, O Israel, who brought you up out of the land of Egypt", Exodus 32:8). This episode in Exodus is "widely regarded as a tendentious narrative against the Bethel calves".^[62] Egyptologist [Jan Assmann](#) suggested that event, which would have taken place around 931 BCE, may be partially historical due to its association with the historical pharaoh [Sheshonq I](#) (the biblical [Shishak](#)).^[60] Stephen Russell dated this tradition to "the eighth century BCE or earlier", and argued that it preserves a genuine Exodus tradition from the Northern Kingdom, but in a [Judahite](#) recension.^[63] Russell and Frank Moore Cross argued that the Israelites of the Northern Kingdom may have believed that the calves at Bethel and Dan were made by Aaron. Russell suggested that the connection to Jeroboam may have been later, possibly coming from a Judahite redactor.^[64] Pauline Viviano, however, concluded that neither the references to Jeroboam's calves in [Hosea](#) ([Hosea 8:6](#) and [10:5](#)) nor the frequent prohibitions of idol worship in the seventh-century southern prophet [Jeremiah](#) show any knowledge of a tradition of a golden calf having been created in Sinai.^[65]

Some of the earliest evidence for Judahite traditions of the exodus is found in [Psalm 78](#), which portrays the Exodus as beginning a history culminating in the building of the temple at Jerusalem. Pamela Barmash argued that the psalm is a polemic against the Northern Kingdom; as it fails to mention that kingdom's destruction in 722 BCE, she concluded that it must have been written before then.^[66] The psalm's version of the Exodus contains some important differences from what is found in the Pentateuch: there is no mention of Moses, there are only seven plagues in Egypt, and the [manna](#) is described as "food of the mighty" rather than as bread in the wilderness.^[67] Nadav Na'aman argued for other signs that the Exodus was a tradition in Judah before the destruction of the northern kingdom, including the [Song of the Sea](#) and [Psalm 114](#), as well as the great political importance that the narrative came to assume there.^{[59][1b]} A Judahite cultic object associated with the exodus was the brazen serpent or [nehushtan](#): according to 2 Kings 18:4, the brazen serpent had been made by Moses and was worshiped in the [temple](#) in Jerusalem until the time of king [Hezekiah](#) of Judah, who destroyed it as part of a religious reform, possibly around 727 BCE.^{[71][1i]} In the Pentateuch, Moses creates the brazen serpent in Numbers 21:4-9. Meindert Dijkstra wrote that while the historicity of the Mosaic origin of the Nehushtan is unlikely, its association with Moses appears genuine rather than the work of a later redactor.^[72] Mark Walter Bartusch noted that the nehushtan is not mentioned at any prior point in Kings, and suggests that the brazen serpent was brought to Jerusalem from the Northern Kingdom after its destruction in 722 BCE.^[71]

Composition of the Torah narrative

The revelation of God on Sinai appears to have originally been a tradition unrelated to the Exodus.^[73] Joel S. Baden noted that "[t]he seams [between the Exodus and Wilderness traditions] still show: in the narrative of Israel's rescue from Egypt there is little hint that they will be brought anywhere other than Canaan – yet they find themselves heading first, unexpectedly, and in no obvious geographical order, to an obscure mountain."^[74] In addition, there is widespread agreement that the revelation of the law in Deuteronomy was originally separate from the Exodus:^[75] the original version of Deuteronomy is generally dated to the 7th century BCE.^[76] The contents of the books of [Leviticus](#) and [Numbers](#) are late additions to the narrative by priestly sources.^[77] Scholars broadly agree that the publication of the Torah (or Pentateuch) took place in the mid-Persian period (the 5th century BCE), echoing a traditional Jewish view which gives [Ezra](#), the leader of the Jewish community on its return from Babylon, a pivotal role in its promulgation.^[78] Many theories have been advanced to explain the composition of the first five books of the Bible, but two have been especially influential.^[79] The first of these, Persian Imperial authorisation, advanced by Peter Frei in 1985, is that the Persian authorities required the Jews of Jerusalem to present a single body of law as the price of local autonomy.^[80] Frei's theory was demolished at an interdisciplinary symposium held in 2000, but the relationship between the Persian authorities and Jerusalem remains a crucial question.^[81] The second theory, associated with Joel P. Weinberg and called the "Citizen-Temple Community", is that the Exodus story was composed to serve the needs of a post-exilic Jewish community organized around the Temple, which acted in effect as a bank for those who belonged to it.^[82] The books containing the Exodus story served as an "identity card" defining who belonged to this community (i.e., to Israel), thus reinforcing Israel's unity through its new institutions.^[83]

Hellenistic Egyptian parallel narratives

Writers in Greek and Latin during the [Ptolemaic period](#) (late 4th century BCE–late 1st century BCE) record several Egyptian tales of the expulsion of a group of foreigners that were connected to the Exodus.^[84] These tales often include elements of the Hyksos period and most are extremely anti-Jewish.^[85] The earliest non-biblical account is that of [Hecataeus of Abdera](#) (c. 320 BCE), as preserved in the first century CE Jewish historian [Josephus](#) in his work *Against Apion* and in a variant version by the first-century BCE Greek historian [Diodorus](#).^[86] Hecataeus tells how the Egyptians blamed a plague on foreigners and expelled them from the country, whereupon Moses, their leader, took them to Canaan.^[87] In this version, Moses is portrayed extremely positively.^[84] [Manetho](#), as preserved in Josephus's *Against Apion*, tells how 80,000 lepers and other "impure people", led by a priest named [Osarseph](#), join forces with the former Hyksos, now living in Jerusalem, to take over Egypt. They wreak havoc until the pharaoh and his son chase them out to the borders of Syria, where Osarseph gives the lepers a law code and changes his name to Moses. The identification of Osarseph with Moses in Manetho's account may be an interpolation or may come from Manetho.^{[88][89][87]} Other versions of the story are recorded by the first-century BCE Egyptian grammarian [Lysimachus of Alexandria](#), who set the story in the time of Pharaoh [Bakenranef](#) (Bocchoris), the first-century CE Egyptian historian [Chaeremon of Alexandria](#), and the first-century BCE Gallo-Roman historian [Gnaeus Pompeius Trogus](#).^[90] The first-century CE Roman historian [Tacitus](#) included a version of the story that claims that the Hebrews worshipped a [donkey](#) as their god in order to ridicule Egyptian religion, whereas the Roman biographer [Plutarch](#) claimed that the Egyptian god [Seth](#) was expelled from Egypt and had two sons named Juda and Hierosolyma.^[91]

It is possible that the stories represent a polemical Egyptian response to the Exodus narrative.^[92] Egyptologist [Jan Assmann](#) proposed that the story comes from oral sources that "must [...] predate the first possible acquaintance of an Egyptian writer with the Hebrew Bible."^[87] Assmann suggested that the story has no single origin but rather combines numerous historical experiences, notably the [Amarna](#) and Hyksos periods, into a folk memory.^[93] There is general agreement that the stories originally had nothing to do with the Jews.^[84] Erich S. Gruen suggested that it may have been the Jews themselves that inserted themselves into Manetho's narrative, in which various negative actions from the point of view of the Egyptians, such as desecrating temples, are interpreted positively.^[94]

Religious and cultural significance

In Judaism

Commemoration of the Exodus is central to Judaism, and [Jewish culture](#). In the Bible, the Exodus is frequently mentioned as the event that created the Israelite people and forged their bond with God, being described as such by the prophets Hosea, Jeremiah, and [Ezekiel](#).^[95] The Exodus is invoked daily in [Jewish prayers](#) and celebrated each year during the Jewish holidays of [Passover](#), [Shavuot](#), and [Sukkot](#).^[96] The fringes worn at the corners of traditional Jewish prayer shawls are described as a physical reminder of the obligation to observe the laws given at the climax of Exodus: "Look at it and recall all the commandments of the Lord" (Numbers).^[97] The festivals associated with the Exodus began as agricultural and seasonal feasts but became completely subsumed into the Exodus narrative of Israel's deliverance from oppression at the hands of God.^{[96][98]}

For Jews, the Passover celebrates the freedom of the Israelites from captivity in Egypt, the settling of Canaan by the Israelites, and the "passing over" of the angel of death during the [death of the first-born](#).^{[99][100]} Passover involves a ritual meal called a [Seder](#) during which parts of the exodus narrative are retold.^[101] In the [Hagaddah](#) of the Seder it is written that every generation is obliged to remind and identify itself in terms of the Exodus. Thus the following words from the [Pesachim \(10:5\)](#) are recited: "In every generation a person is duty-bound to regard himself as if he personally has gone forth from Egypt."^{[102][i]} Because the Israelites fled Egypt in haste without time for bread to rise, the unleavened bread [matzoh](#) is eaten on Passover, and homes must be cleansed of any items containing leavening agents, known as [Chametz](#).^[104]

Shavuot celebrates the granting of the Law to Moses on Mount Sinai; Jews are called to rededicate themselves to the covenant on this day.^[101] Some denominations follow Shavuot with [The Three Weeks](#), during which the "two most heinous sins committed by the Jews in their relationship to God" are mourned: the [Golden Calf](#) and the doubting of God's promise by [the Twelve Spies](#).^[105] A third Jewish festival, [Sukkot](#), the Festival of Booths, is associated with the Israelites living in booths after they left their previous homes in Egypt.^[96] It celebrates how God provided for the Israelites while they wandered in the desert without food or shelter.^[106] It is celebrated by building a [sukkah](#), a temporary shelter also called a booth or tabernacle, in which the rituals of Sukkot are performed, recalling the impermanence of the Israelites' homes during the desert wanderings.^[107]

In Christianity

The Christian ritual of the [eucharist](#) and the holiday of [Easter](#) draw directly on the imagery of the Passover and the Exodus.^[108] In the [New Testament](#), [Jesus](#) is frequently associated with motifs of the Exodus.^[109] The [Gospel of Mark](#) has been suggested to be a [midrash](#) on the Exodus, though the scholar Larry Perkins thinks this unlikely.^[110] Mark suggests that the outpouring of Jesus' blood creates a new covenant (Mark 14:24) in the same way that Moses' sacrifice of bulls had created a covenant (Exodus 24:5).^[111] In the [Gospel of Matthew](#), Jesus reverses the direction of the Exodus by escaping from the [Massacre of the Innocents](#) committed by [Herod the Great](#) before himself returning from Egypt (Matt 2:13-15).^[112] Other parallels in Matthew include that he is baptized by water (Matt 3:13-17), and tested in the desert; unlike the Israelites, he is able to resist temptation (Matt. 4.1-3). The [Gospel of John](#) repeatedly calls Jesus the Passover lamb (John 1:29, 13:1, 19:36), something also found in [1 Peter](#) (1 Pet 1:18-20), and [1 Corinthians](#) (1 Cor 5:7-8). Michael Graves calls [Paul's](#) discussion of the exodus in 1 Corinthians 5:7-8 and his comparison of the early church in Corinth to the Israelites in the desert "[t]he two most significant NT passages touching on the exodus".^[109] John also refers to Jesus as manna (John 6:31-5), water flowing from a rock in the desert (John 7:37-9), and as a pillar of fire (John 8:12). Early Christians frequently interpreted actions taken in the Exodus, and sometimes the Exodus as a whole, [typologically](#) to prefigure Jesus or actions of Jesus.^[113]

In [Romans](#) 9:17, Paul interprets the hardened heart of Pharaoh during the Plagues of Egypt as referring to the hardened hearts of the Jews who rejected Christ.^[114] Early Christian authors such as [Justin Martyr](#), [Irenaeus](#), and [Augustine](#) all emphasized the [supersession](#) of the Old Covenant of Moses by the New Covenant of Christ, which was open to all people rather than limited to the Jews.^[115]

As historical inspiration

A number of historical events and situations have been compared to the Exodus. Many early American settlers interpreted their flight from Europe to a new life in America as a new exodus. American "founding fathers" [Thomas Jefferson](#) and [Benjamin Franklin](#) recommended for the [Great Seal of the United States](#) to depict Moses leading the Israelites across the Red Sea. African Americans suffering under slavery and racial oppression interpreted their situation in terms of the Exodus, making it a catalyst for social change.^{[116][117][118]} South American [Liberation theology](#) also takes much inspiration from the Exodus.^[9]

Yorum

Kurtarılmış yere göç bir algıdır. Burada göç zaten işlevlerini yapabileceğin yer olmalıdır. Kutsallaştırılmış alan olunca, tarihte 3 defa sürülmüşler, halen aynı yeri, zorla işgal etmek istemektedirler. Hristiyanlar ile de birlikte olmaları beklenirken, başta onları çıkarmaya çalışmaktadırlar.

Operation Moses. Wikipedia⁷

Operation Moses ([Hebrew](#): מִצְעָה מִשְׁעָה, *Mivtza Moshe*) was the covert evacuation of [Ethiopian Jews](#) (known as the "[Beta Israel](#)" community or "Falashas")^[1] from [Sudan](#) during a [civil war](#) that caused a famine in 1984.

Originally called *Gur Aryeh Yehuda* ("Cub of the Lion of Judah") by Israelis, the [United Jewish Appeal](#) changed the name to "Operation Moses".^[2]

History

The operation, named after the biblical figure [Moses](#), was a cooperative effort between the [Israel Defense Forces](#), the [Central Intelligence Agency](#), the United States embassy in [Khartoum](#), [mercenaries](#), and [Sudanese](#) state security forces.^[3] Years after the operation completed, it was revealed that Sudanese Muslims and the secret police of Sudan also played a role in facilitating the mass migration of Ethiopian Jews out of Sudan.^[4] Operation Moses was the brainchild of then Associate U.S. Coordinator for Refugee Affairs, Richard Krieger. After receiving accounts of the persecution of Ethiopian Jews in the refugee camps, Krieger came up with the idea of an airlift and met with [Mossad](#) and Sudanese representatives to facilitate the Operation.^[5]

After a secret Israeli cabinet meeting in November 1984, the decision was made to go forward with Operation Moses.^[6] Beginning November 21, 1984, it involved the air transport by [Trans European Airways](#) of some 8,000 Ethiopian Jews from Sudan via [Brussels](#) to [Israel](#), ending January 5, 1985.

Over those seven weeks, over 30 flights brought about 200 Ethiopian Jews at a time to Israel.^[7] [Trans European Airways](#) had flown out of Sudan previously with Muslims making the pilgrimage to Mecca, so using TEA was a logical solution for this semi-covert operation because it would not provoke questions from the airport authorities.^[8] Before this operation, there were approximately as few as 250 Ethiopian immigrants in Israel.^[9] Thousands of Beta Israel had fled Ethiopia on foot for refugee camps in Sudan, a journey which usually took anywhere from two weeks to a month.^[10] It is estimated as many as 4,000 died during the trek, due to violence and illness along the way. Sudan secretly allowed Israel to evacuate the refugees. Two days after the airlifts began, Jewish journalists wrote about "the mass rescue of thousands of Ethiopian Jews."^[11]

Operation Moses ended on Friday, January 5, 1985, after Israeli Prime Minister [Shimon Peres](#) held a press conference confirming the airlift while asking people not to talk about it. Sudan killed the airlift moments after Peres stopped speaking, ending it prematurely as the news began to reach their Arab allies.^[12] Once the story broke in the media, Arab countries pressured Sudan to stop the airlift. Although thousands made it successfully to Israel, many children died in the camps or during the flight to Israel, and it was reported that their parents brought their bodies down from the aircraft with them.^[13] Some 1,000 Ethiopian Jews were left behind, approximately 500 of whom were evacuated later in the U.S.-led [Operation Joshua](#).^[14] More than 1,000 so-called "orphans of circumstance" existed in Israel, children separated from their families still in Africa, until five years later [Operation Solomon](#) took 14,324 more Jews to Israel in 1991.^[15]^[*better source needed*] Operation Solomon in 1991 cost Israel \$26 million to pay off the dictator-led government, while Operation Moses had been the least expensive of all rescue operations undertaken by Israel to aid Jews in other countries.^[16]

Operation Dove Wing 2010; 2015–2022

On 14 November 2010, the [Israeli cabinet](#) approved a plan to allow an additional 8,000 [Falash Mura](#) to immigrate to Israel.^{[17][18]}

In 2015 it was reported the number of Jews in Ethiopia was 4,000.^[19]

On November 16, 2015, the Israeli cabinet unanimously voted in favor of allowing the last group of Falash Mura to immigrate over the next five years, but their acceptance would be conditional on a successful Jewish conversion process, according to the [Interior Ministry](#).^[20] In April 2016, they announced that a total of 10,300 people would be included in the latest round of Aliyah, over the following 5 years.^[21]

On March 11, 2021, 300 Ethiopian Jews went to Israel—the last of 2,000 Jews from Operation Tzur Israel which began in December 2020.^[22]

In 2021, the estimated number of Jews remaining in Ethiopia was about 100.^[23]

On 2 February 2022 the Israeli Supreme Court suspended Aliyah from Ethiopia.^[24]

On 1 June 2022 180 Jews from Ethiopia made Aliyah to Israel as part of Operation Zur Israel to reunite 3,000 Jews in Ethiopia with their brethren in Israel.^[25]

As of 14 June 2022 500 Jews from Ethiopia made Aliyah to Israel.^[26]

Cultural references

This operation was the subject of an Israeli-French film titled *Live and Become*, directed by Romanian-born [Radu Mihăileanu](#). The film centers on an Ethiopian child whose Christian mother passes him as a Jew so he can immigrate to Israel along with the Jews in order to escape the famine that is looming in Ethiopia. The film went on to win the 2005 award for Best Film at the [Copenhagen International Film Festival](#).^[27]

In the book *World War Z* by Max Brooks, the evacuation of African Jews to Israel in response to the outbreak of the titular epidemic is referred to as Operation Moses II.

The film [The Red Sea Diving Resort](#) is loosely based on the events of Operation Moses and Operation Joshua.

Yorum

Tarihteki örnek gibi silahlı savaş örnekleri görülmektedir. Büyük devletler bunları kendilerine bir güç gibi yorumlamaları üzücüdür.

Kuran'da Musa adının geçtiği Ayetler^{1,2,3}

Her ayet bir vurgusu ve özel yapısı nedeniyle toplu değil, ayrı, ayrı irdelenecektir.

- *2/51: Ve Mûsa ile kırk gece için sözleşmiştik de siz bunun ardından buzağıyı Tanrı edinmiştiniz. Zulme sapmıştınız siz*

Yorum

Bir kişinin Peygamber olması, resul olması için bir süreç gereklidir. Bu Musa Peygamber için 40 gün olduğu anlaşılmaktadır. Her insanın kapasitesi ötesinde, hikayelerde olduğu gibi birden uzaydan gelen bir boyut ile olmaması insan boyutu ile örtüşmez. Kuran'da bir sefer değil, parça, parça gelmesi ve sonra indirenden farklı bir kitap olarak düzenlenmesi de örnek olarak gelişim, değişimi vurgulayabiliriz. Devamlı mukabele ile sözel ezberlendiği için, hecelemelerde hata yapıldığı için, bazı işaretler ile bu karmaşanın da önüne geçilmiştir. Buna karşın toplum, geleneksel boyut olarak olgunlaşamaz. Buzağı Hindistan'da da kutsal kabul edildiği gibi bir besin ötesi bir gelecek varlıktır. Zamanımızda da Allah, tek tanrı yapılması gibi bir örnek verilebilir.

Sadece tanrı ilan etmeleri değil, o grup bir Firavun örneği gibi bir model de oluşturmuş ve toplumu hükme bağlamıştır. Kölelerin kaçsa bile başka bir efendinin kölesi olması akla gelir. Bu açıdan ilk Afrika'dan gelenler ile eskiler mutlaka karıştırılmamalı, yeni gelenler törpülenmelidir. Kunta Kinkte filimi bunun örneği olmuştur.

Bu ayetten önceki vurgulara bakalım:

- *2/47: Ey İsrailoğulları! Size lütfettiğim nimetimi, sizi âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın.*
Bağımsızlık, hürriyet içinde yaşamının nimetini algılayın, Firavun gibi güçlü bir yapıdan kurtulmaları ve kendileri ile yapı oluşturmalarını algılamamaktadırlar.
- *2/48: Ve sakının o günden ki, hiçbir benlik bir başka benliğin herhangi bir şeyi için karşılık ödemez; hiçbir benlikten şefaak kabul edilmez, hiçbir benlikten fidye alınmaz. Ve onlara yardım da edilmez.*
Yaşamda her birey kendi yaptıkları ile sorumlu olacaktır. Bu bir yaratılış düzenidir. Mahkemelerde olduğu gibi, yapılanların yargılanması ile, her birey kendi başına olacak, yaptıkları ile sorguda olacaktır. Benlik olarak birey ele alınıyor. Yaptıklarınız için başkası şefaak ve fidye veremez, neden, niçin yaptığımız sorgulanacaktır denilmektedir. Kimse, suç ve suçluya yardım edemez, sonra ortak olur.
- *2/49: Sizi Firavun hanedanından kurtardığımızı da hatırlayın. Hani, onlar size azabın en çirkininiyle kötülük ediyorlardı: Erkek çocuklarınızı boğazlıyorlar, kadınlarınıza hayasızca davranıyorlar/kadınlarınızın rahimlerini yokluyorlar/kadınlarınızı hayata salıyorlardı. İşte bunda sizin için, Rabbinizden gelen büyük bir ıstırap ve imtihan vardı.*
Firavunun yaptıkları, hürriyet yoksunluğu, dikta, baskı ötesinde, kişilik ve hakların gasp edildiği de vurgulanmaktadır. Erkekleri, işe yaramıyorsa, işçi ve köle olmuyorsa, öldürdükleri, kadınlara da cinsel kullandıkları ve yaşamda da kendi kazançlarını cinsel

sağlamalarına zorlandığı belirtiliyor. Bu bir ıstırap ötesi imtihan denilmektedir. Bunun anlamı bir diktaya karşı çıkmak gerekirken, bunu kabul etmek, onların hakları olarak görmek bir algılanamaz boyut olmaktadır.

- 2/50: *Hani, önünüzde denizi yarmıştık da sizi kurtarmış, Firavun hanedanını boğmuştuk. Siz de bunu bakıp görüyordunuz.*

Tsunami nadir olmasına karşın, bu bir veridir. İnanılmaz bir boyuttur. Bunu görmelerine karşın, buzağı yapıp tapınmaları ve adına da Musa Tanrısı demeleri anlaşılır gibi değildir.

- 2/52: *Belki şükredersiniz diye bunun ardından da sizi affetmiştik*

Bu vurgu önemlidir. Birey hakkı olmayınca, yaratılış, affedip, tekrarlamamalarını istemektedir. Çevre kirliliğinde de düzelten, yeniden yapılandırma ile bu düzelmeye beklenebilmektedir. Ancak bir vurgu, olaya sadece ağaç dikme, çam dikme olarak bakınca, çam başka bitki yetişmesini istemediği için, kolay yandığı için, çam çözü denilen bir boyut ile karşılaşmak olası olabilmektedir. Bilinçli olmalıdır.

- 2/53: *İyiye ve güzele yol bulursunuz ümidiyle Mûsa'ya Kitap'ı ve furkanı/hakla bâtili ayıran mesajı vermiştik*

Burada insanın kendisinden ve bir şekilde içine doğması değil, iyi ve kötüyü ayırmak için bir sistem oluşması, zarar ve zulümden kaçınılmasının anlamı belirtilmektedir.

İyi ve güzele yolu insanın kendisinin bulması, bunun için eğitim ile düşünmesi ve algılamasının önemi vurgulanmaktadır.

Yorum

Kitap niye verilir, yiye ve güzele yol bulmak umut edilmesi için.

Bunun yolu kitabı öğrenmek, eğitim alarak bunun üzerine yapılanmaktır.

Etik, öncelikle uzmanların saptadığı doğru nedir ilkelerine bakılır, sonra da o durum ve olguda ne yapmalıyım yaklaşımı yapılır. Zarar vermemek de ilk kuraldır.

- 2/54: *Hani, Mûsa, toplumuna demişti ki: "Ey toplumum, buzağıyı Tanrı edinmenizle öz benliklerinize zulmettiniz. Hadi, yaratıcınıza, **Bâri**'inize tövbe edin; egolarınızı öldürün. Böyle yapmanız yaratıcınız katında sizin için daha iyidir; O sizin tövbelerinizi kabul eder. Hiç kuşkusuz O, evet O, tövbeleri çok kabul edendir, rahmeti sonsuz olandır."*

Yorum

Buzağıyı tanrı kabul etmek, öz benliğine zulümdür demektir. Kısaca tanrı veya başka güce inanlar, bir güdülmeye hazırdırlar. Emir alırlar. Emir suç değilse yapılır mantığı geçerli olamaz. Bilgi, öğüt, uyarı olur senin kendi rızan gerekir. Sorumluluk alınmalıdır. Düzenlemelere uymamak suç kabul edilmediği zamandayız. İman etmek için, şunları yapmalısın yaklaşımı Kuran temelli değil, bir kalıba sokma yaklaşımıdır. İlk başta söylenen, şahadet ederim ki bile, Allahtan başka tanrı yok ise, seni tanrıların, olmayan güçlerin esiri yapar. Tanrı yoktur, Allah, Hu, yaratılış vardır diyemeyen kişi, bağımsız, fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür olamaz. Bir sorup bakayım ona göre davranayım der.

Seçimle benim seçtiğim beni idare eder değil, benim haklarımı sağlar denilmelidir. Konu idare edilmek veya edilmemek değil, bireye hizmet temelinde olmalıdır.

Yaratılış her zaman hatadan dönen, gerçeği göreni yolunu değiştirirse affeder. Gerçekten eğer aynı yola girilmez ise, rahmeti sonsuzdur.

- 2/55: *Siz şunu da söylemişsiniz: "Ey Mûsa! Biz, Allah'ı apaçık görmedikçe sana asla inanmayacağız." Bunun üzerine sizi yıldırım çarpmıştı. Ve siz bakıp duruyordunuz.*

Yorum

Yaratılışı devamlı gören, doğa kanunlarının bir sistematığı olduğu, hepsinin bir bütün olduğunu gören kişi, neyi görmek istemektedir? Aklını, benliğini ve gerçeği görmek istenirse, gönül, akıl bütünleşirse görülebilir.

Yıldırım bir doğa hadisesi ise, paratoner yok ise korkulur. Doğa olaylarına bilimsel çözüm olmaz ise korkulur. Bunlar doğanın verileridir, algılayan korkmaz, paratoner takar, algılamayan şimşek çakında dua eder, sanki faydası olur. Sordum, ölürken şahadet getirmiş olayım diyene de, zaten çoktan ölmüş olursun dedim.

- 2/60: *Bir zamanlar Mûsa, toplumu için su istemişti de biz, "Değneğinle şu taşa vur!" demiştik. Taştan hemen on-iki göze fıskırmıştı. Her bölük insan kendilerine özgü su kaynağını bilmişti. "Allah'ın rızından yiyin, için; yeryüzünde bozgunculuk yaparak şuna buna saldırmayın." demiştik.*

Yorum

Bazı boyutlar bilim ile çözülebilir. Su masası, yer altındaki suyum yüksek düzeyi, olan yerde, ucunu açında kaynak ortaya çıkar.

Burada her kabilenin kendi gelir, gider ve benliği içinde olmasını önerilmektedir. Bu çatışmayı kaldırır ama rekabet boyutunu getirir. Rekabet daima iyilik ve güzellikte olmalıdır. Bir yarışmada altın kazanma rekabeti olur, başkası düşünülemez.

Bozgunculuk yaparak, saldırmayın ifadesi vardır ve halen bu yapı devam etmektedir. Devamlı savaşılan bir millet konumunda olmuşlardır.

- 2/61: *Siz şöyle demiştiniz: "Ey Mûsa, biz bir tek yemeğe asla dayanamayız; bizim için Rabbine dua et de bize yerin bitirdiklerinden, baklasından, acurundan, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarıversin." Mûsa şöyle demişti: "Siz daha aşağı bir nimete daha üstün bir nimeti mi değiştirmek istiyorsunuz? İnin bir kasabaya; istediğiniz sizin olacaktır." Ve üzerlerine zillet, eziklik ve yoksulluk damgası vuruldu, Allah'tan bir gazaba çarpıldılar. Bu böyle oldu, çünkü onlar Allah'ın ayetlerini inkâr ediyor ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. İsyân ettikleri için böyle oldu. Sınır tanımıyor, azgınlık yapıyorlardı*

Yorum

Azgınlık yapmak, sınır tanımamak bir boyut olarak vurgulanmaktadır.

Bir başka boyutta, çalışmadan isteklerdir. Cevap, inin kasabaya istediğinizi, kendiniz alın, bedelini ödeyerek alın denilmesidir.

Zamanımızda da birçok kişi, öbür dünya refahı adı altında kazanç temin etmektedirler. Benim yanıtlım önce kendilerini kurtarsınlar. Birisi büyük hizmet etti denilince, ben de hizmet somuttur, göster dedim. Yok, dua etmek hizmet değil, yanılmadır.

- 2/67: *Mûsa, toplumuna dedi ki: "Allah size, bir inek boğazlamanızı emrediyor." Dediler ki: "Sen bizimle alay mı ediyorsun?" Dedi ki: "Cahillerden biri olmaktan Allah'a sığınırım*

Yorum

Dünya yuvarlak denilince cevap bizimle alay mı ediyorsun denilerek, bunu diyeni, onu öldürmek, mahkeme ederek öldürmek istenmiştir.

Bu cahillik ötesi bir boyuttur. Bir felsefe, bir yapı oluşturarak, yaratılış ve tanrı kavramından çıkıp bir yaratana inanma boyutu olmaktadır. Bu toplum kabul etmiyor ve alay etme olarak yorumlamaktadır.

Birisine tanrı yok dedikten sonra bütün bu varlıkları yaratan kim diye sorunca, yaratılış deyince cevabı aynen benimle alay etme olmasın, yaratılış bir tanrı değil, doğa bir gerçeklik olmaktadır. Tanrı bir varlığın insanlaştırılmasıdır, olmayınca bir varlık, buzağı ile temsil edilmesidir. Bundan kurtulmak gerekir. Olmayınca toplumda olmuyor.

- 2/71: *Cevap verdi Mûsa: "Allah diyor ki, bahsettiğim, boyunduruk yememiş bir inektir; toprağı sürmez, ekini sulamaz. Salma hayvandır. Alaca yoktur onda." Dediler ki: "İşte şimdi gerçeğı getirdin." Ve ardından onu boğazladılar, az kalsın yapmayacaklardı*

Yorum

Tanrı denilenlerin ortadan kaldırılması, tanrı kavramını ortadan kaldırmaya bile bir gerçeğı ortaya koyuş olacaktır.

Döner Sermaye Tahakkuk Amiri olunca, 40 bin lira para alıyor denildi. Gerçekte ise 200lira aylık almakta idim. Bunu sorunca hemen, makbuzu gösterdim. 40,000 lira Yenidoğan Yoğun Bakımın aylık kazancı olduğu, bundan bana Profesör ve Başkan olarak düşen 200lira, onlara da hemşire olarak 150 lira olarak gösterdim. Her gelen evraklara baktı ve inceledi. Söylenenlerin doğru olduğuna inanmışlar, aykırı gelen resmi evraka incelediler. Size zarf içinde verildi dediler. 200lira zarfa sığar ama 40bin lira nasıl sığar diye sordum. Hocam çok az alıyormuşsunuz. Biz aldığınız 40bin ise ondan pay alacaktık dediler. Ben de çay parası işte bu fazla alınan 50liradan geliyor dedim.

İnsanlar inanmak istediklerine inanırlar. Hatalı olduğunu görseler bile kabul etmek istemezler. Çünkü bir kazanç, bir menfaat alacakları umudur vardır. O ortadan kaldırma yerine, ondan çok az da olsa paylaşma ile ancak iddialardan vaz geçer, tersi savunucu olabilirler. Sanal veri, iddia mutlaka kanıtlarla öldürülmelidir.

- 2/87: *Yemin olsun ki, Mûsa'ya kitabı verdik. Ve arkasından da resuller gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da açık-seçik deliller verdik ve kendisini Ruhulkudüs'le güçlendirdik. Bir resulün size, nefislerinizin hoşlanmadığı bir şey getirdiği her seferinde büyüklük taslamadınız mı? Bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürüyorsunuz.*

Yorum

İnsanlar kendilerinin istemediği bir şeyin olmasını istemezler. Politikada bazı görüşler, kendilerini doğuştan yönetici, özel, özgün kişi olduğu, toplumun onlara hizmet etmesi, kendilerinden onay alınmadan hiçbir iş yapılmamasını isterler. Bu aristokrat zihniyet, politikada yüzde yirmi olarak bulunur. Yönetimden memnun olmayanlar ile bu oran yüzde otuz ve kırkı bulur. Ama iktidar için yüzde elli gerekir. Bu açıdan seçilmezlerse itham ve suçlama olur.

Sorular, hizmet planınız nedir? Halk topluma katkılarınız, yaptıklarınız nelerdir? Belirli kesim değil, medeniyet olarak yapılanlar, sahiplikler nelerdir? Belirli iktidar yanlısı dışında halka ne verdiniz? Yaratılış üzere, tanımlanalar, sevgi ve insanlık boyutunda yapılanlar nelerdir?

Yalanlama ve bazı şeyleri, karşı çıkanları yok ettikleri için, hiçbir dönemde dikta dışında iktidar yüzü göremezler.

- 2/92: *Yemin olsun ki, Mûsa size açık-seçik hak beyanlarla gelmişti de onun arkasından buzağıyı ilah edinmişsiniz. Zalimlersiniz sizler*

Yorum

Bir konuda kanun çıkar ve sonra bu eylem yapılırsa suç olur. Tanrı olmadığı, zulüm ile iş birliği yapılmayacağı, dikta ve güden güç olmayacağı, kişilerin kendi sorumluluğunu alacağı kuralı gelince, niye tam tersini yaparsınız? Yapınca da elbet ceza öngörülmalıdır.

Türk Ceza Kanunu'nda açık ifade ile yer bulmaktadır⁸.

Temel İlkeler ve Tanımlar

Ceza Kanununun amacı

Madde 1- (1) *Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.*

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi

Madde 2- (1) *Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.*

(2) *İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz.*

(3) *Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.*

Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi

Madde 3- (1) *Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.*

(2) *Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz.*

Kanunun bağlayıcılığı

Madde 4- (1) *Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz.*

Özel kanunlarla ilişki

Madde 5- (1) *Bu Kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır.*

Elbet bunlara uymayan cezayı hak etmektedir.

- 2/108: *Yoksa siz de resulünüzden, daha önce Mûsa'dan istekte bulunulduğu gibi isteklerde bulunmak mı diliyorsunuz? İmanı küfürle değiştirmeye kalkan, yolun dosdoğrusunu saptırmış olur.*

Yorum

Yaratandan istekte bulunanlar, adı dua denilse de dua çalışmaya başlarken bir plan, proje, amaç, güdü saptanması iken, bu sanki havadan gelecek yaklaşımı olması, onu anlam dışına çıkarmakta, sizi sevilmeyen kişi yapmaktadır. Dua, zihin açıklığı talep etmek, sevgi ve insanlıktan ayrılmamak, etik yolda ilerlemek dileği olabilir.

Bu tür dilekler burada daha ileri gidilerek, yolun dosdoğru saptırılması demektir.

- 2/136: *Şöyle deyin: "Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, onun torunlarına indirilene, Mûsa'ya ve İsa'ya verilene ve diğer nebilere verilene inandık. Bunlar arasından hiç kimseyi ayırmayız. Biz yalnız O'na/Allah'a teslim olanlarız*

Yorum

Burada gelenler aynı ise, niye toplum kabul etmemektedir diye sorulabilir.

Yönetim Devler, bir otorite veya güç mü, yoksa her birey kendi, kendisini mi yönetmelidir?

Bu durumda yönetim ne işlevi olmaktadır? Eğer yönetici isen, birey hakkı temelinde yapılanmayı yapmalısın. Kamu, kurum ve kuruluşlar diyerek bireyin hakları gasp edilemez. Toplumda belirli gruplar oluşturularak baskı kurulamaz demektir. *Kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz vurgusu önemlidir. Bu kabul görmemektedir.*

- 2/246: *Mûsa'dan sonra İsrailoğullarının kodamanlar meclisini görmedin mi? Kendilerine gelen bir peygambere şöyle demişlerdi: "Bize bir kral gönder, Allah yolunda çarpışalım." Peygamber dedi ki: "Üstünüze savaş yazılır da savaşmazsanız ne olacak?" Dediler ki: "Nasıl olur da Allah yolunda savaşmayız? Yurtlarımızdan çıkarıldık, oğullarımızdan uzak düşürüldük." Nihayet, üzerlerine savaş yazıldığında pek azı hariç yüz çevirdiler. Allah, zalimleri çok iyi bilir.*

Yorum

Bu ayette açık ifade ile kral istenmektedir. O emrecek biz yapacağız, onun kulu, kölesi olacak, başarısız olunca da suçlu o olacaktır.

Burada bilgilendirme ve rıza kavramı anlaşılma ötesi istenmemektedir. Sorumluluk insana bazı yük ve görevler getirmektedir. Biz savaşalım ama sorumlu olmayalım yaklaşımı vardır. Türk askerinin önünde yedek-subay olması, üniversite mezunu olması ile bir kararda düşünme, bilimsel olması, tahminleri yürütmesi gereklidir. Kural ötesi davranmalıdır. Terör olaylarında anarşistlerin söylediği, *biz Türk askerini daima önümüzde, bizim yapacaklarımızı biliyor olarak gördük* demişlerdir.

- 2/248: *Nebileri onlara şöyle söyledi: "Onun mülk ve saltanatının belirtisi o Tabut 'un size gelmesidir. Onun içinde Rabbinizden bir huzur, Harun hanedanının, Mûsa hanedanının bıraktığından bir kalıntı vardır. Onu melekler taşır. Eğer iman sahipleri iseniz, bunda sizin için elbette bir ibret vardır*

Yorum

İyilik ve güzellikler melek işi, zarar ve zulüm de şeytan işi denilir. Bunların gücü yoktur, sizde bunlar gerçekleşmesi ile oluşur. Sorumlu bu açıdan siz olursunuz.

İnanan kişi, daima iyilik ve güzellik yolu ile bu etik ilkeler ile yolunu bulmaya çalışır. Bu açıdan kötülerini ibret olarak ele alır.

- 3/84: *De ki: "Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, torunlarına indirilmiş olana, Mûsa'ya, İsa'ya ve diğer nebilere Rablerinden verilmiş bulunana inandık. Onlardan hiçbirini ötekenden ayırmayız. Biz O'na teslim olanlarız*

Yorum

Hepsine inanıp, ayırım yapmıyorsak, nasıl olup, farklı dinler oluşuyor?

Tümü aynı, ayrıcalık olamaz, birbirlerini hele düşman gibi yorumlamak kabul edilemez.

Dayanak ve gerekçeleri yoktur. Tarikatların bu açıdan inanış dayanağı olamaz.

- 4/153: *Ehlikitap, senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Zaten onlar Mûsa'dan da bundan daha büyüğünü istemişlerdi. Demişlerdi ki: "Allah'ı bize açıktan göster." Bunun üzerine zulümlerinden ötürü kendilerini yıldırım çarpmıştı. Sonra kendilerine açık-seçik kanıtların gelişi ardından buzağıya taptılar. Biz onların bu günahını da affettik. Biz Mûsa'ya apaçık bir kanıt/bir hükmetme gücü verdik*

Yorum

Yaratılış açık ve nettir. Bir taşı atarsan düşer, aykırılık ve ayrıcalık olmaz. Buna karşın niye istenmiyor, ayrıcalık isteniyor?

Kanıt olmasına karşın, biz farklıyız, bir ayrıcalıklı inanırız, bizi güdecek güce inanıp, onun dediği, uydurulana inanıp, yapmak isteriz diyorlar. Burada sorun, zarar ve zulüm ile bazıları üzerinde dikta, hakimiyet kurmak istemeleridir. Kabul edilmeyen gerçekte budur.

- 4/164: *Resuller var, hayat ve hatıralarını daha önce sana anlattık; resuller var, hayat ve hatıralarını sana anlatmadık. Allah, Mûsa'ya kelime, kelime söz söylemişti*

Yorum

İnsanlar ders alacaklarını alırlar, ibretlik olanlardan da kaçınırlar.

Ancak elini sobaya değdirme yanar denilmesine karşın, bu ilgi çekip yakan çok kişi olur. Çocukluk dönemi olsa bile, kaloriferli evde yaşayanlarda gözlenir. Burada da dikta yönetiminde yaşayan, köle olan, köleliği ister, yoksa ne yapacaktır düşüncesinde olur. Sorumluluktan kaçmak ister.

- 5/20: *Mûsa, kavmine şöyle demişti: "Ey toplumum! Allah'ın, üzerinizdeki nimetini hatırlayın. İçinizde peygamberler vücuda getirdi, sizi krallar yaptı, âlemlerden hiç kimseye vermediklerini size verdi*

Yorum

Bir kişi artık ailesine muhtaç olmadığına, geliri ve giderini karşılaması, meslek sahibi olması, kendi kararlarını vermesi ile bir boyut kazanır. Artık, hür, bağımsız, bağlantısız, kendi kararlarını verece durumda, artık kendi kralı kendisidir.

Tüm bunlara sahip olanın, bir yere gidip, onun emrine girmesi kabul edilmemeli, ona destek, onun yanında çalışabilir ama kimsenin kölesi olmayı kabul etmemelidir. İşçi olmak, birlikte çalışmak, kendi krallığından vaz geçmek değildir. Bu bir nimettir, verilmez, paylaşılmaz, örnek olunabilir. Asimile olmak değil, katkıda bulunmak gereklidir.

- 5/22: *Şöyle dediler: "Ey Mûsa, orada zorbalardan oluşan bir toplum var. Onlar oradan çıkıncaya kadar biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz o zaman gireceğiz*

Yorum

Göç, ancak insanlığın var olduğu yerde olabilir. Zorba olunan yerde olunamaz.

Gidilen yerde de zorbalık, hakimiyet ve dikta kurulması da istenmeyeni kendin yapmış olursun.

- 5/24: *Dediler ki: "Ey Mûsa! Onlar orada oldukça biz oraya asla girmeyeceğiz. Hadi sen git, Rabbinle birlikte savaşın. Biz şuracıkta oturacağız*

Yorum

Bir bela gelince, kendinizi ilgilendiriyorsa bununla ilgisiz kalamazsınız.

Yolda giderken, beş kişi bir kızı Kızılay'da sıkıştırıyordu, yolda yürüyemiyordu. Boş ver dediler. Ben ise suç varsa karışmak gerekir bir kenarda durulamaz dedim. Dayak yersin, akıllı olup, düşman değil, insancıl, affediş içinde olursam olmaz dedim. Görelim bakalım.

Kıza gidip, kaç ve kaybol dedim. Diğerlerine de bu benim kardeşim, insanlar kardeş, bu hareketi yapmayın dedim. Çevirdiler döveriz dediler. Evet döverseniz, kardeşinizi döveceksiniz dedim, ben size vuramam ki diye de ekledim. Birisi kız kaçtı dedi, AVM'ye girdi, onlarda peşinden koştular ama yakalamaları imkânsız gibi idi. Seyretmedim, karşı çıktım, önledim ve çatışma da olmadı dedim, şükür diye de tamamladım.

- 5/26 Şöyle yakardı Mûsa: "Rabbim! Nefsikle kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık sapıklar topluluğu ile bizim aramızı ayır

Yorum

İnsanlar bir yolda giderken, açıklamaları, gerekçe ve dayanakları ne olursa olsun, başkası önce kendi yaklaşımına bakacaktır. Kimse kendisinin hatalı, çirkin düşüncede ve yaptıklarının doğru olmadığını kabul etmek istemez. Kanıtlı olsa bile yanılıyorsunuz der.

Bazı durumlarda kardeşimin benim görüşümde olmasına, şükür derim. Onunla değerlendirir yorumlar ve gelişim yapılabilir.

- 5/44: Biz indirdik Tevrat'ı, biz. İyiye ve güzele kılavuz var onda, ışık var. Allah'a teslim olmuş peygamberler, Yahudilere onunla hakemlik yaparlardı. Kendini Rabb'e adayanlarla ilim ve hikmette derinleşmiş olanlar da Allah'ın kitabından korumakla görevli olduklarıyla hükmederlerdi. Zaten onlar Allah'ın Kitabı'na tanıklardı. Artık insanlardan korkmayın, benden korkun da ayetlerimi basit bir ücret karşılığı satmayın. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, kâfirlerin ta kendileridir.

Yorum

Burada bir ışık, aydınlatma olduğu belirtilmektedir. Bunlar nelerdir? 1) Yaratılışa teslim olmuş, bilim üzere olan bilim insanları ve bunları tebliğ eden, eğiten ve bildiren kişiler, 2) Doğru ve yanlış arasında verilere göre durumu tanımlamak ve zarar ve zulümden kaçınma konusunda danışman olmak, 3) Bilim ve uygulamalarında derinleşerek, insanlara, başta kendisine yararlı olmak, zarardan, zalim olmaktan kaçınmak, korunmak, ilk temel ilke, zararımızın dokunmasını olmasındır demek, 4) Veri ve kanıt üzere izlemek, buna göre davranmak, 5) Karşı çıkanlardan korkmak değil, onların bilim dışı felaketlere uğraması durumunda sakınmak, korunmak, 6) Bunları menfaat karşılığı değil, yardım ve desteğin, satılması ile anlamsızlaştırma yerine, suçu önlemek olduğunu algılamak, 7) Bunları algılamayanlardan da uzak durmak gereklidir.

Bunlar bir aydınlatma demek, aydınlatılana göre davranmak gerekir.

Unutmamak gereklidir ki, zarar nedir, nasıl kaçınılır, ancak sizin tarafınızdan giderilir veya önlenir.

- 6/84: Biz ona İshak'ı ve Yakub'u hediye ettik. Hepsini doğruya ve güzele kılavuzladık. Daha önce Nûh'a ve onun soyundan olan Dâvud'a, Süleyman'a, Eyyüb'e, Yûsuf'a, Mûsa'ya, Hârûn'a da kılavuzluk etmiştik. Güzel düşünüp güzel davrananları böyle ödüllendiririz biz

Yorum

Güzel düşünüp, güzel davrananları örnek almak gerekir.

Ödül, çalışarak başarı, eskileri örnek olsak bile yapan biz olduğumuz için biz hak ederiz.

- 6/91: Allah'ı, kadrine/şanına yaraşır şekilde tanıyamadılar. Çünkü, "Allah, insana hiçbir şey vahyetmemiştir." dediler. De ki "Mûsa'nın insanlara bir ışık, bir kılavuz olarak getirdiği kitabı kim indirdi? Siz o kitabı birtakım parşömenler yapıp ortaya sürüyorsunuz, birçoğunu da saklıyorsunuz. Size, sizin de atalarınızın da bilmediği şeyler öğretildi." "Allah!" de, sonra bırak onları saplandıkları bataкта oynayadursunlar

Yorum

Yaratılış insana kapıyı açar. Bir çeşmeden suyu alıp içecek kişi siz olmalısınız. Kimse havadan ve yoktan size suyu sunmaz. Bize kimse bir şey vermedi. Bu altınlar ne oluyor, bunu sermaye ve ticarete niye dönüştürmüyorsunuz? Boyunda takılan beşi birliklerin değeri olmaz, takanın değeri vardır. Bunlar sermaye için veriliyor, yeni yaşama, bir aile kurarken, birlikteliğe başlarken fakir olmaman için veriliyor.

Okula girdim, birisi dolanıyor, sordum derdin ne diye. Amire çıkacakmış. Danışma 'ya neden sormadım dedim. Lügate bakmış, danışmayın (not information) diyor, adam aksi, sert suratlı yaklaşmadım dedi.

Korkarsan, rahman ve rahim sıfatının anlamı olmaz. Oku aydınlanırsın.

Bir bilgiyi öğrenmeyen, verilmesi, okuma ve yazması olmasına karşın dikkate almayan kişi, kapıda beliyor, niye kapıyı çalmıyorsun denilince de ben nereden bileyim demesine benzer.

- 6/154: Sonra, güzel davrananlara nimetimizi tamamlamak, her şeyi ayrıntılı kılmak, bir kılavuz ve rahmet olmak üzere Mûsa'ya o Kitap'ı verdik ki onlar Rablerine kavuşacaklarına inanabilsinler

Yorum

Yaratılışa kavuşmak, yaratılış içinde olmak ile olur.

Kaloriferli dairede oturuyor üşümüyorsun, klima var terlemiyorsun.

Bu teknolojik şeyler var ama çalıştırmıyorsan anlamı olmaz. Kuran var ama okuyup, yorumlamıyor ve ders almıyorsan, nimete kavuşamazsın ki.

- 7/103: Onların ardından Mûsa'yı, ayetlerimizle Firavun'a ve kodamanlarına gönderdik de ayetlerimiz karşısında zulme saptılar. Bir bak, nasıl olmuştur bozguncuların sonu!

Yorum

Bir zalime gidip, zulüm yapma dersiniz ne olur?

Size ben zulüm yapmıyorum, halkın iyiliği için çalışıyorum, onlar algılamıyorlar der. Şikâyet ediyorlarsa daha çok zorlamalıyım diye de ekler. Hocaya gidip sorular zor dersiniz, anlatılmayanlardan da sorar, hepsini bırakır. Elbette zalim ve öğrenci hakkına inanmıyorsa yapar.

- 7/104: Mûsa dedi ki: "Ey Firavun! Kuşkun olmasın ki ben, âlemlerin **Rabbi'nin** bir resulüyüm

Yorum

Birisine gidip, ben sizi uyarmaya geldim dersiniz. Benden ne istiyorsun? Hiçbir şey istemiyorum dersiniz kızar, niye geldin? Sen kim oluyorsun da beni uyarıyorsun, kendine baksana?

Burada yaratılışın yaratıcısı, sahibi olan ama tanrı olmayanın habercisiyim demek ile bir farklı boyut oluşuyor. Firavun zaten Dünyada tanrı demektir. Ben emrederim, isterim olurdu. Yaratılan her şeyin tanrısı ben isem, sen benim varlığımı kaldırıyorsun demektir. Birçok

kişinin tanrı yoktur yaklaşımını kabul etmemesi de bu nedenledir. Ben bir tanrı yarattım biz geçinip gidiyoruz, sen niye buna karışyorsundur. Tanrı dediği kendi benliği, kendi isteğidir. Onu tatmin etmekte, istediğini yapmaktadır. Çikolata istiyorum, gidip kendim alıyorum, zevkimi tatmin ediyorum.

Yaratılış bilim üzere olduğu algılanmalıdır. Ben hekim olarak bu işin eğitimini almışım, sen de hasta olarak bu ilacı al ve iyileş. Bu A grubunda bile %5-15 uyumsuzluk vardır ve mutlaka izlem gerekir. İzleme göre yaklaşılmalıdır. Yönetici sen değil, hasta da değil, sistem, immün yapı gibi yaratılış olmaktadır. Hekimler bir bakıma resul gibi oluşan durum ve olguyu tanımlamaya çalışmaktadırlar. Ben senin tanrılığı değil, yaratılıştaki duruma göre davranmayı önermekteyim. Kim kabul eder? Halen inandık diyenler, Tek tanrı vardır o da Allah'tır demektedir, İslam boyutunu kabul eder gibi yapıp, yaratılışa inkardadırlar.

➤ 7/107: *Bunun üzerine Mûsa, esasını yere attı; birden korkunç bir ejderha oluverdi o.*

Yorum

Burada bir gölge oyunu olmaktadır. Akşam güneşin gölgelenmesi ile sihirbazlar çeşitli oyunlar yapmaktadırlar. Sihirbazlar bilirler ki, yapacakları mutlak bilim üzere olmalıdır yoksa oluşmaz. El çabukluğu ve göz boyama yaparlar. Bir gösteride de bunun neresinde bir oyun var diye bakarlar. Uçan adamın arkasında görünmez ipi ararlar.

Hız. Musa bu oyunu bilmesi ve kendi getirdiği asa ile oyuna katılması söz konusu olunca, tüm hilelerinin bilinmesi ile paniğe kapılma, hayran olmaları beklenir ve olmuştur da.

➤ 7/115 *Sihirbazlar şöyle dediler: "Ey Mûsa! Sen mi hünerini ortaya atacaksın yoksa biz mi hünerlerimizi sergileyelim?"*

Yorum

Burada sihirbazlar hüner göstermesi istenilmiştir. Hüner beceri isteyen bir ustalık olma durumudur. Bunun püf noktası ötesi, bilimine hâkim olan kişi baskın olacaktır. Bilmeyen kişiye kâğıttan bir uçak yapın ve uçurun, karşılaşacağınız paniğe hazırlıklı olun. Hz. İsa'nın uçak maketi yapıp, kuş olarak uçurduğu söylenir. Bunun topraktan yapılması ile sanki canlandırma yaptığı algısı yapılmaktadır. Bir maketin uçurulmasıdır.

Sihirbazlar rakibin becerisine bakarak ona göre davranacaklar, hilelerini öğreneceklerdir. Bilim üzere olan ise üstünlüğü açık ve nettir. Kâğıdı atarsın uçar, ama kâğıttan uçak yapıp uçurman ile oluşan panik belirgin olacaktır. Olay bu şekilde oluşması beklenir. Anlatılanlara dayanmak olası değildir.

➤ 7/116: *"Siz sergileyin." dedi. Hünerlerini ortaya atınca, halkın gözlerini büyülediler, onları dehşete düşürdüler. Çok büyük bir büyü sergilediler*

Yorum

Gölge oyununda gösterilen cisim kadar, gelen ışık durumu da önemlidir. Karagöz ve Hacivat oyununda olduğu gibi çıkarılan sesler ile çocuklar gerçek canlı insan olduğu sanılır. Büyük bir beğeni kazanılır.

Bir tahta bebeğin oynaması, Pinokyo gibi olması büyük ilgi çeker. Burada büyü sergilemeleri, göz boyama ve el çabukluğu demektir ve zaten meslekleridir. Büyü denilince bilim dışı bir şeyin yapılması düşünülmemelidir. Bunu düşünen kişinin imanı da sorgulanabilir ama sorgu yasak olduğu için, (senin dinin dana, benim ki bana, 109/6) doğru değil der geçilir.

- 7/117: *Biz de Mûsa'ya şöyle vahyettik: "Hadi at asanı!" Bir de ne görsünler, asa, onların ortaya getirdikleri şeyleri yalayıp yutuyor*

Yorum

Gölge oyununda temel olan ışığın ayarlanmasıdır. Bulut veya buna benzer ek bir ışık kaynağı değiştirir. Akşam üstü ek bir ışık kaynağı etkiler. Burada ise bulut ile gölgelerin kaplanması ve ortadan kalktığı anlaşılmaktadır.

Bilim insanı, kendisinin yakılacağını anlayınca, bir zaman diliminde olmasını istiyor, o zamanda elini yukarı kaldırıp güneşi örtüyor. Tabi güneş tutulmasının zamanını bilip kendi yapıyor gibi oluşturuyor. Bundan sonraki sorunu onu tanrı kabul etmeleri, bundan kaçmaya çalışmasıdır.

Yaratılış üzere olanlar bu durumları algırlarlar, ama büyü ve sihre inananlar mutlaka bir olması imkansız ararlar.

- 7/122: *Mûsa'nın ve Hârûn'un Rabbi'ne*

Yorum

Bir toplantıda, ben o arkadaşın dediklerine katılmam, cevap bile vermem. Kendisi Arapçayı ana dili gibi biliyor, Kuran açısından da geniş bilgiye sahip. Buna karşın Allah tek tanrıdır diyerek, tanrı kavramına inanır, onu bir insan gibi kabul ediyorsa, yaratılış, doğa kanunlarını da sanki her sefer eli ile idare ediyor derse, onunla konuşulamaz dedim.

Hava ne güzel, biraz sıcak dedim. İletişim ile onun inkârı artar, ben ona neden olmayayım dedim. Kalıp kişiler anlamaz, dinlemezler, algılamazlar diye ekledim.

Ben yaratılış, bilime ve tanrının olmadığına inanıyorum. O kural, kesin veya kesin olmayan kalıp diyor, ben prensip demek ve sorumlu benim diyorum. Anlaşılması olanaksızdır. O dönemde de Harun ve Musa dışındakiler algılamadıkları anlaşılıyor.

- 7/123: *Firavun dedi ki: "Demek ben size izin vermeden ona inandınız ha! Bu, şehirde tezgâhladığınız bir tuzaktır ki, bununla şehir halkını oradan çıkarmak peşindediniz. Yakında anlarsınız*

Yorum

Firavun haklıdır. Eğer ortada sihirbazlık ve büyü denilen bir şey var ise, bu kontrollü ve yapılabilen durumdur. Niye yapılmıştır? Amaç Yahudilerin çıkarılması, iş gücü kaybı demektir. Mısır işçi ve emek üretenleri kaçırarak, eski rahat günlerini kaybedecektir.

Ekonomik sorunlar nedeni ile yakında anlarsınız, sihirbazlar niye bu tuzağa düşmüşlerdir. Bunun bir sihir olmadığı, bilim olduğunu algılamadığı anlaşılmaktadır.

- 7/127: *Firavun kavminin kodamanları dediler ki: "Mûsa'yı ve toplumunu, yeryüzünü fesada verip seni ve ilahlarını terk etsinler diye mi bırakıyorsun?" Dedi ki Firavun: "Biz onların oğullarını öldürüp kadınlarını diri bırakacağız/kadınlarının rahimlerini yoklayıp çocuk alacağız/kadınlarına utanç duyulacak şeyler yapacağız. Üstlerine sürekli kahr yağdıracağız."*

Yorum

Zalim, danışmanları daha çok zalim olup, baskı ile halledersin denilir. Dikta rejimlerinde bunu görmüş, izlemiştir. Eğer bir darbe başarılı olmuş ise, bu ihtilal denir, yaptığı hukuk düzeni de yasal ve geçerlidir diyen Anayasa profesörleridir. Yakın zamanda da aynı şeyi iddia edilmiş,

mahkeme ise insanlığa karşı suç diyerek mahkûm etmiştir. Nuremberg olguları varken, ihtilal demek anlamız olmaktadır.

Belirtilen gerekçeler, göçün bir hak olduğunu ortaya koymaktadır.

- 7/128: *Mûsa kendi toplumuna şöyle dedi: "Allah'tan yardım dileyin, sabırlı olun. Yeryüzü Allah'ındır, Allah ona, kullarından dilediğini mirasçı kılar. Sonuç, **takvaya** sarılanlarındır*

Yorum

Musa'nın söyledikleri, 1) Yardım dileyin, 2) Sabırlı olun, 3) Varlığın devamlılığı insanlıkta, insan olarak çalışanlara, emek ile uğraşanlardır. 4) Korunun, sakının ve gözetin.

Tam bir hayat kırıklığı. Yaratılış deprem, sel, şimşek gönderip onları yok edecektir diye beklerken, iş kendinize düşüyor, yardımlaşın demekle kabul edilemez boyut ortaya konulmaktadır. Savunma ve mücadeleyi kendileri yapacak, planlayacak, ekip olarak gerçekleştireceklerdir. Yapmak istemeyenler, nasıl bir araya gelirler?

- 7/129: *Dediler ki: "Senin bize gelişinden önce de işkenceye uğratıldık, gelişinden sonra da." Mûsa dedi: "Rabbimizin, düşmanınızı yok etmesi ve nasıl davranacağınıza bakmak üzere yeryüzünde sizi yöneticiler yapması umulabilir.*

Yorum

Karşılık vermeleri doğal ve eskiden de şimdi de eziyet ve baskıdayız ne değişir ne değişebilir? Cevap gelecekte, düşman yok olabilir, siz yönetici olabilirsiniz, hazırlanın, haberiniz olsun. Buna alay ediyor diye bakan çok olmuştur sanırım.

- 7/131: *Onlara bir iyilik geldiğinde, "Bu bizimdir!" derlerdi. Kendilerine bir kötülük dokunduğunda ise Mûsa ve beraberindekilerin uğursuzluğuna yorarlardı. Gözünüzü açın! Onların uğursuzluk kuşu, Allah katındadır, fakat çokları bilmiyorlar.*

Yorum

İyilik benden, kötülük senden gelir yaklaşımı hâkim olabilir. Benim tanrım iyidir, senin ki ise seni tutar kötüdür. Yaratılış deyince, onun kendisine dair kuralları vardır, o tanrı değildir derler. İşte bu boyuta gelmeleri çok zor olduğu tarihsel bir hakikattir.

- 7/132: *Şunu da söylediler: "Bizi büyülemek için, bize istediğin kadar ayet getir. Sana inanmayacağız.*

Yorum

Musa ayetler ile belirttikleri bir şey getirmiyor, getirmeyecek olduğu da kesin. Siz çalışın, siz uğraşın diyor. Bunu her birey bilebilir.

Ayetleri okusalar bile bir büyü yapmıyor. Bu nasıl iştir. Sana kim inanır?

- 7/133: *Biz de onlar üzerine, açık açık mucizeler olarak tufan, çekirge, haşarat, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de kibre saptılar ve günahkâr bir topluluk oluverdiler*

Yorum

Çekirgeler, haşarat, kurbağalar ve kanlı gibi alg olan suyu görmeleri bir çevre kirliliği olduğu için bu bir yaratılış boyutu, tanrı ile alakası nedir?

Buna karşın, daha isyankâr oldukları görülmektedir.

- 7/134 Pislik üzerlerine çökünce şöyle dediler: "Ey Mûsa! Sana verdiği söze dayanarak Rabbine bizim için dua et! Şu pisliği üzerimizden kaldırırsa, sana kesinlikle inanacağız ve İsrailoğullarını seninle birlikte mutlaka göndereceğiz"

Yorum

Buna karşın, metan gazı ve ölümlerin olması ile ortada bir kaçma boyutu oluşmuş ve söz vermişlerdir. Bataklıkta metan gazı oluşur, gece aşağılarda birikir ve oksijensiz kalan ölebilir. Zalim, mecbur kalınca söz verir, ama fırsat bulunca zulmünü arttırır. Hiç işçi kaybı, ekonomik sorun istenir mi?

- 7/135: Dolduracakları bir süreye kadar kendilerinden azabı kaldırdığımızda, hemen yeminlerini bozdular.

Yorum

Hava değişimi, rüzgâr ve güneşin yükselmesi ile değişim yaşanır. Bu bir fırsat olur ve zalim hemen daha ağır yaklaşır. Bir bakar, bana kim zarar verir diye düşünür ve zalim olmaya devam eder.

Yahudilerin bu yaklaşımı bir kendi aleyhine olsa bile bir amirin hakkı gibi görmeleri de dikkat çekicidir.

- 7/138: İsrailoğullarına denizi geçirttik. Özel putlarına tapan bir topluluğa rastladılar. Bunun üzerine: "Ey Mûsa, dediler, bunların ilahları olduğu gibi sen de bize bir ilah belirle!" Mûsa dedi: "Siz cahilliği sürdürmekte olan bir toplumsunuz."

Yorum

İlk karşılaştıkları topluluğun bir tanrısı olduğu için, bizde tanrı istiyoruz demişler ve bu onları hiç algılamadıklarını ortaya koymuştur. Nitekim cahil denilmiştir.

Bizde de Tanrı yoktur dedikten sonra, Allahtan başka tanrı yoktur demenin nereye vardığını algılamayan cahiller vardır.

- 7/139: Şu gördüklerinizin, içinde buldukları din çökmüştür. Yapmakta oldukları da boşa çıkacaktır."

Yorum

Din, eğer bir kalıba inanmak, kalıbın istediklerini yapmak, tapınmak ise, bu insanlara göre din olabilir ama gerçek olamaz.

Yaratılış üzere olmak, tanrı olmadığı, tek bir inanışın geldiğine inanmak olası olmayabilir. Bu açıdan bu şekilde inanana din çökmüştür denilebilir. Çöken onların düşünceleridir, kalıp, gruptur.

- 7/142: Mûsa ile otuz gece için vaat-leştik. Ve bunu, bir on ekleyerek tamamladık. Böylece Rabbinin belirlediği süre kırk geceye ulaştı. Mûsa, kardeşi Hârûn'a dedi ki: "Toplumum içinde benim yerime sen geç, barışçı ol, bozguncuların yolunu izleme"

Yorum

Musa kardeşine inanan olması nedeniyle sorumluluk yüklemektedir.

Burada vurgusu önemlidir. Çünkü halk tanrıya dönecek, barışçı olmak zordur, ayrıca bozguncular da tanrı kavramı ile inanışta çatışma yaratacaktır. Bu uyarıyı yapıyor ve çok haklı olduğu da görülüyor.

- 7/143: *Mûsa, bizimle sözleştiği yere gelip Rabbi de kendisiyle konuşunca şöyle yakardı: "Rabbim, göster bana kendini, göreyim seni!" Dedi: "Asla göremezsün beni! Ama şu dağa bak! Eğer o yerinde durabilirse, sen de beni göreceksin!" Rabbi, dağa tecelli edince onu parça parça etti. Ve Mûsa baygın vaziyette yere yığıldı. Kendine gelince şöyle yakardı: "Tespîh ederim seni. Tövbe edip sana yöneldim! İman edenlerin ilkiyim ben."*

Yorum

Musa aynı kabilesi gibi tanrı imajından kurulamadığı anlaşılmaktadır. Bana sorulsa, her yerde yaratılış var, etkin ve aktif, düşen taş ile de ispatlı derdim. Tanrı yok, ama tanrı var demek, kendin tanrılar yaratıyorsun demektir.

Dağ parçalanınca acaba algıladı mı diye düşünürüm. Burada ilk inanan demesi, yaratılışın olduğu ve gücünü algılaması yeterli olmuştur demektedirim.

Tespîh ederim demek, Yaratana algılamak, anlamaktır.

- 7/144: *Allah buyurdu: "Ey Mûsa! Ben, gönderdiğim vahiylerle, konuşmamla seni seçip yücelttim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!"*

Yorum

Musa burada vahiylerle ve iletilenler ile algıladığı anlaşılmaktadır.

Bu bir yücelmedir, tanrı olmadığını algılaması ile şükretmesi gerektiği hatırlatılmaktadır.

- 7/145: *Biz Mûsa için levhalarda her şeyi yazdık: Öğüt olarak, her şeyin ayrıntısı olarak. "Kuvvetle tut bunları ve emret toplumuna da onları en güzel şekliyle tutsunlar. Sapıklar yurdunu göstereceğim size."*

Yorum

Musa yazılı ayetleri iletmek üzere geldiği, ancak toplum tanrı kavramı içinde olduğu anlaşılıyor.

Tevrat güzel şekilde tutulması ve değişmemesi vurgusu varken değiştiği bilinmektedir. Aynı şey Kuran içinde geçerlidir. 300 ayet düşmüştür, bazı Hadis ile Kuran ayetleri kabul göremez yaklaşımı da belirli durumlarda bu Kuran içinde söz konusu olabilir. Hz. Ömer'in sert tutumu anlaşılabilir.

- 7/148: *Mûsa'nın kavmi, onun Allah'la konuşmaya gidişinden sonra, süs eşyalarından oluşmuş, böğürebilen bir buzağı heykelini ilah edinmişti. Görmediler mi ki, o onlarla ne konuşabiliyor ne de kendilerine yol gösterebiliyor? Onu benimsediler ve zalimler haline geldiler*

Yorum

Yaratılış ile iletişim olması, konuşma olarak yorumlanmaktadır. Gerçek Kuran'da konuşma diye bir kelime de yoktur.

Kısaca Musa'nın belirttiklerini benimsemediler ve başlarına sorunlar geldi.

- 7/14: *Mûsa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine döndüğünde şöyle dedi: "Benden sonra arkamdan ne kötü şeyler yaptınız! Rabbinizin emrini bekleyemediniz mi?" Levhaları yere attı, kardeşinin başını tuttu, kendisine doğru çekiyordu. Kardeşi dedi ki: "Ey annem oğlu! Bu topluluk beni horlayıp hırpaladı. Nerdeyse canımı alıyorlardı. Bir de sen düşmanları bana güldürme. Beni şu zalim toplulukla bir tutma*

Yorum

Bir vurgu var: biz birimize yapamadıklarımız için kızarsak, bundan karşı taraf mutlu olur. Kızan kendine kızmakta ama yansıtmaktadır.

Gerçekte kızdığımız karşı taraf ise bunu benliğimize ve bizi tutanlara yönlendirmemeliyiz.

- 7/151: *Mûsa şöyle yakardı: "Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla. Rahmetine sok bizi. Sen, rahmet edenlerin en merhametlisisin"*

Yorum

Burada rahmet dilenmektedir. Peki karşı tarafa niye bir kötü söz yoktur?

Bir şeyi yok etmek yerine onu kazanmak önemlidir. Bunun için vaz geçmek olmaz, sabırla didinmek gerekir. Eğitici iseniz bunu göze almalısınız.

- 7/152: *Buzağıyı ilah edinenler var ya, yakında onlara Rablerinden bir öfke ve dünya hayatında bir zillet ulaşacaktır. İftiracıları böyle cezalandırırız biz"*

Yorum

Tanrı olarak görenler, yaratılıştan kopup, kendilerince dua ve ibadet yapacaklar ve sonuçta hiç değişim olmadığını algılayacaklardır.

Geç kalmanın telafi edilecek durumu yoktur, zaman geri işlemez. Bu da yaratılışın bir gerçeğidir.

- 7/153: *Günahlar işledikten sonra tövbe ile iman edenlere gelince, o tövbe ve imandan sonra Allah çok affedici, çok merhametli olacaktır"*

Yorum

Yine yaratılış gereği, insan hatasından geri dönmek ister, yine aynı hatayı yapmaz ise, yaratılış affedici ama tanrı ise kinli ve cezalandırıcıdır.

Tövbe sadece sözle değil, tutum ve davranış ile, zarar varsa bedel ödeme ile oluşabilir.

- 7/154: *Öfke, Mûsa'yı rahat bırakanca, levhaları aldı. Onlardaki yazıda, yalnız Rableri karşısında ürperenler için bir rahmet ve bir kılavuz vardı"*

Yorum

Her zaman öfke kontrolü gerekir, kızmak ile kendimize zarar vermekteyiz.

Yaratılışı kavrayan bu yapı içinde algılama ile ürperenin ancak farkında olacağı vurgusu vardır.

- 7/156: *"Bize hem bu dünyada güzellik yaz hem de ahirette! Dönüp dolaşıp sana geldik." Buyurdu ki: " Benim azabım var; ona dilediğimi çarptırırım. Rahmetime gelince, o her şeyi çepeçevre kuşatmıştır. Ben onu; sakınıp korunanlara, zekâti verenlere, ayetlerimize inananlara yazacağım"*

Yorum

Yaratılış üzere olana güzellik ve bu yaşam sonunda da hoş seda devam eder.

Elini ateşe uzatan yakar, ama tedbir alan, basit olarak, eldiven giyerse yanmaz. Sakınıp, korunan kişi bu yanma, eziyeti hissetmez.

- 7/157: *Onlar ki, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılmış bulacakları ümmî peygambere uyarlar; o onlara iyiliği emreder, kötü ve çirkinden onları alıkoyar. Güzel/temiz/leziz/taze/hoş şeyleri onlara helal kılar, pis şeyleri onlara yasaklar."*

Sırtlarından ağırlıklarını indirir, üzerlerindeki zincirleri, bağları söküp atar. Ona inanan, onu destekleyen, ona yardım eden, onunla indirilen ışığa uyan kişiler, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir

Yorum

Kurtuluşa ermenin yolları tanımlanmaktadır: 1) Daha önce Musa ve İsa'ya gelen metinlerde adı geçen, 2) Herhangi bir taraf ve gruba dahil olmayan, yalın, hanif olan Resule, 3) İyiliği yapar ve yapıp emreder, önerir, emsal olur, 4) Kötü ve çirkinleri engeller, 5) Güzeli olumlu görür, 6) Pis olanları yasaklar, 6) Eğitim ile bilgi ve becerisini öğretmekle kendini hafifletir, 7) Kalıp ve kuralları atarak, yaratılıştaki olur, 8) İnanarak amaç ve gaye edinenleri, 9) Destekleyen, yardım edenleri, 10) Işık ile aydınlananlar bu şekilde kurtuluşa ererler.

Dikkat edilecek kalıp ve kural değil, bir yaratılış, değişim, gelişim boyutudur. Tanrı yaklaşımında dilek yap, dua et, kurban kes, bu şekilde olur, senin yapman gerekiyorsa tanrı ne iş yapar denilir.

- *7/158: De ki: "Ey insanlar! Ben sizin tümünüze Allah'ın resulüyüm! Göklerin ve yerin mülkü o Allah'ındır! İlah yoktur O'ndan başka! O diriltir, O öldürür. O halde, Allah'a ve resulüne iman edin; Allah'a ve onun sözlerine inanan o **ümme** peygambere iman edip uyun ki, doğruya ve güzele ulaşabilirsiniz."*

Yorum

Yaratılışın Resulü olmak, bilgilendirme boyutu olmaktadır.

İlah yoktur dedikten sonra ondan başka demek, ilah vardırı gelir. Başka kelimesi de geçmemektedir. İlla Hu vardır demektir.

Burada da görüldüğü gibi belirli bir kalıba, bir eğitim içinde olanlar, kısaca ümmi olmayanlar, yazılan değil, algıladıklarını aktarmaktadırlar. İlla Allah var derken, Allahtan başka eklemesi yapılmaktadır. Bu açıdan okurken, yorumlarda dikkat edilmelidir.

- *7/159: Mûsa kavminden bir topluluk vardır ki, hakka kılavuzluk/hak ile kılavuzluk eder ve yalnız hakka dayanarak adaleti gözetir*

Yorum

Yazılanlarda hep olumsuz gibi yorumlandığı anlaşılmaktadır. Ancak yaratılış üzere, kılavuzluk yapan ve hakikat ve hak edişe göre davrananlarda vardır denilmektedir.

Bir toplumda çeşitli kişiler olabilir. Yönetimde olanların halka, adalete inarak içinde olmaları önemlidir. Adalet diyerek kayırma isteyenlerin ayrımı da serbest seçimler ile olmaktadır.

- *7/160: Biz onları, on iki torun kabileye ayırdık. Toplumu kendisinden su istediğinde de Mûsa'ya, "Asanı taşa vur!" diye vahyettik. Taştan, on iki göze fıskırdı. Her oymak, su içeceği yeri belledi. Onların üzerlerine bulutları gölgelik yaptık, kendilerine kudret helvası ve bildircin indirdik. "Yiyiniz size verdiğimiz rızıkların lezzetlerinden/temizlerinden." Onlar bize zulmetmediler, ama öz benliklerine zulmediyorlardı*

Yorum

Bazı yaratılış üzere sahip olduklarımıza karşı çıkıp, zarar varmış gibi davranabiliriz.

Yoğurt mikrobu havuzdaki petrifikasyonu önler, bataklık yapısından kurtarır ve balıklar yetişebilir. Bunun yerine doğaya kızıp, deterjan ile temizlemenin ancak bir hafta kazandırabilir ve balık yetişmez. Yaratılış üzere olmayan başta kendi öz benliğine zulüm etmektedir.

- 7/161: *Onlara şöyle denildi: Şu kentte oturun, orada istediğiniz yerden yiyin. 'Affet!' diye yalvarın; kapıdan da secde ederek girin ki, hatalarınızı bağışlayalım. Güzel düşünüp güzel iş yapanlara daha fazlasını da vereceğiz.*

Yorum

İbadet çalışmak demektir. Çalışarak değer ve eser üretmektir.

Burada iş yapmanın güzel düşünce ve eylem ile olmasını öngörmektedir. Etik ilk planda uzmanlarca saptanan doğru nedir ilkeleri olup, sonra da bize düşen doğru neler yapmalıyım.

- 7/162: *Onların zulme sapanları, bir sözü, kendilerine söylenenin dışında bir sözle değiştirdiler. Bunun üzerine biz de üzerlerine gökten bir pislik azabı saldık; çünkü zulmediyorlardı*

Yorum

Bazı kişiler kendilerine tenkit ve sorun olmaması için başka şekilde ifade ederler. Başka tanrı yok, tüm mealler öyle yazıyor, ben oradan alıyorum derler. Kuran'a bakmazlar.

Bu kişiler, TV ve programlara çıkıp, zengin olabilirler ama değerleri olmadığı anlaşılınca bir daha aynı etkiyi, kabulü kazanamazlar.

- 7/163: *Sor onlara o deniz kıyısındaki kentin durumunu. Cumartesi günü azıp sınır tanımazlık ediyorlardı. Sebt yaptıkları gün balıkları onlara akın akın gelindi; sebt yapmadıklarında ise onlara gelmezdi. Yoldan sapmaları yüzünden onları böyle imtihan ediyorduk*

Yorum

Hayvanlar ve bitki aleminde, üreme, çoğalma için bir zaman dilimi vardır. Bu zamanlarda dokunulması onların yok olmasına neden olabilir. Kaliforniya sahilinde bir yerde, artık balık gelmemektedir. Arı bile ilaçla yok edilirse, birçok meyve alınamaz.

Burada olayı Cumartesi gibi değil, geniş anlamda, Haram aylar gibi ele alınmasını, biyolojik yapıya göre dikkat edilmesini gerekli kılmaktadır.

- 7/164: *İçlerinden bir topluluk şöyle dedi: "Allah'ın helâk edeceği yahut şiddetli bir azapla azaplandıracağı bir topluma ne diye öğüt verip duruyorsunuz?" Dediler ki: "Rabbimize karşı bir mazeret olsun diye ve bir de korunup sakınırlar ümidiyle*

Yorum

Bir kimseye bilgilendirme yapılır. Burada bilgilendirme olarak verilenler farklı konuları kapsar. Sadece bu ilacı veriyorum kabul ediyor musun ötesidir. Hastalığı anlatma değil, hastalığın insanı etkilediği boyut belirtilir. Son kısmında da eğer tedaviyi kabul etmez ise ne yapacağı söylenir. Son aşamada ise ister kabul etsin ister reddetsin kapının açık olduğu, kabul edileceğidir. Bir arkadaş hemen ölmek istedi, ama ağrıların olunca, morfin için gelebilirsin denilince, bir doz alıp bakayım dedi. Yarıdan fazla küçülünce tedavi oldu, iki ay değil bir yıldan fazla yaşadır, ağrıları da olmadı.

Ne fark etti, ailesi ile helalleşti, toplum ile sorunlarını çözdü, rahat nefesini verdi.

- 10/75: *Onların ardından da Mûsa ile Hârun'u ayetlerimiz eşliğinde Firavun ve kurmaylarına gönderdik. Kibre saptılar ve günahkâr bir topluluk oldular*

Yorum

Bilgilendirme gereklidir. Bu onların algılamasını sağlar, kabul eder denilemez.

Boğulurken Firavun tarafından söyleneneler akla gelerek, ben ona döndüm demesi de işlevin gerekli ve doğru olduğunu tanımlamaktadır. Ama yine tanrı kavramı vardır.

- 10/77: *Mûsa dedi ki: "Gerçek size ulaştığında böyle mi konuşuyorsunuz? Büyü müdür bu? Büyücülerin kurtuluşu yoktur*

Yorum

Büyü bir aldatmadır. Aldatarak bilim dışını sanki gerçek sandırmak kabul edilmemelidir. Uçan kişi vardır, arkasında görünmez ip bulunur.

İp belirgin iken buna inanmamak kabul edilemez olmalıdır. Bir atışta, ipi vuruyorum ama düşmüyor. Ben profesör ve hocayım, anlatılan hikâyeye inanman, nedenini sordum, içinde çelik tek var dediler, onun için düşmez. Bir sihir denilene aldanma dediler.

- 10/80: *Büyücüler gelince, Mûsa onlara şöyle dedi: "Ortaya koyma gücünde olduğunuz şeyleri sergileyin."*

Yorum

Bilim insanı büyü denilene bakınca algılar. İp görünmez olsa da etkisi ile tahmin edilir.

Bu açıdan meydan okumada, bilmeyene önce yapılır, aldatılabilir. Bilene ise yapılmaz, hileyi fark eder, sihir bozulmuş olur.

- 10/81: *Onlar hünerlerini ortaya koyunca Mûsa dedi ki: "Sergilediğiniz şey büyüdür. Allah onu mutlaka hükümsüz kılacaktır. Çünkü Allah, bozguncuların işini düzgün yürütmez."*

Yorum

Yaratılış üzere olan bilim içinde olan hileleri hükümsüz kılmak olasıdır. Gölge oyununda ışık kaynağı ve temsil boyutu öne çıkar.

Hacivat ve Karagöz oyununu bilen toplumumuzda bu oyunlar bir ders niteliğinde olup, gerçek gibi bir mesaj alınmaya çalışılır. Bu gerçek kişilik değil ama verilmek istenen bir ders, bir uyarıdır.

- 10/83: *Firavun ve kodamanlarının kendilerine kötülük etmelerinden korktukları için, kavmi arasından bir gençlik grubu dışında hiç kimse Mûsa'ya inanmadı. Çünkü Firavun, o toprakta gerçekten çok üstündü ve gerçekten sınır tanımaz azgınlardan biriydi*

Yorum

İslamda da gençlik dinleyenlerdir. Diğerleri için kalıptan çıkmak zordur. Bu açıdan Hanif ve ümmi kavramları önemlidir. Gençlerin de kalıbı yoksa ümmidir.

Gençlerden, çocuklardan al haberinin anlamı: sözleri anlam, kapsam olarak irdelerler, kim dediğine değil, mantık temelinde, hikâyeden ayırır, gerçeklik üzeredirler denir.

- 10/84: *Mûsa dedi ki: "Ey toplumum! Eğer Allah'a inanmışsanız, Müslümanlarsanız/ Allah'a teslim olanlarsanız yalnız Allah'a dayanıp güvenin*

Yorum

Burada Müslüman diye geçiyor, gerçekte ise iman etmiş, (amentüm) inanan demektir. Müslüman kalıba inana, Eslemna demek ve inançlı olmadığı kabul edilmektedir. Kalıba uymakta ama gerçekte inançlı değildir (49/14). Tek tanrıya inandığı söylenebilir.

Kuran kelimeleri topluma göre kullanılması, gerçek anlamdan saptırabilmektedir.

Yaratılışa dayanma ile tanrıya dayanmanın çok farklı olduğu açıktır. İnanç boyutunda dikkat edilmelidir.

- 10/85 Şöyle yakardılar: "Yalnız Allah'a dayandık. Rabbimiz! Bizleri, zulmedenler toplumu için bir imtihan aracı yapma!"

Yorum

Yaratılış üzere olanlar şiddetle karşı çıkılan grup olurlar. Tanrı yok demek büyük bir karşılık anlamındadır. İnkâr demek değil, kalıba isyan etmektir.

Bilgilendirme, uzak durma boyutu varken, suç işleyen olursa karışmak gerekir. Burada imtihan aracı olmamak demek, onlara karışmayalım değil, zaten inançlar sorgulanmaz bile olurken, onların suç işlemesini istemiyoruz demektir.

- 10/87: Mûsa'ya ve kardeşine şunu vahyettik: Kavminiz için, kendilerini yerleştirmek üzere Mısır'da evler hazırlayın. Evlerinizi kible yapın/karşılıklı yapın ve namazı/duayı yerine getirin! İnananlara müjde ver.

Yorum

Salat, salih amel işlemek demektir. Farsça 'da namaz denilerek bu boyuta gelmiştir. Kible de yön açısından Kâbe demek olmadığı anlaşılmaktadır.

İnsanlar bir yere değil, birbirlerine dönmeli, bu açıdan eskiden Kudüs iken şimdi Kâbe olmuş bu şekildedir. Ancak yolculukta kible diyerek durulur ve oturduğu yerde kılınır. Hedef, kible iyilik güzellik etik ilkelerde olunan boyuttur.

- 10/88: Mûsa şöyle dedi: "Rabbimiz! Sen, Firavun ve kodamanlarına şu iğreti hayatta debdebe verdin, mallar verdin. Rabbimiz! Senin yolundan saptırsınlar diye mi? Rabbimiz! Onların mallarını sil-süpür, kalplerini şiddetle sık ki, acıklı azabı görünceye kadar inanmasınlar"

Yorum

Bazı kişiler inanmayı, zenginlik, bilgin ve amir olma ile eş tutarlar. Firavunda bu özelliklere sahip isem ben tanrıyım demiştir.

Tam tersi olması ile inanmak zayıflamaktadır. Peygambere teklif edilmiş, kabul etmemiş, hatta göçmüştür.

- 10/89: Allah cevap verdi: "İkinizin duası kabul edildi. Dosdoğru ve dürüst biçimde yol alın ve bilgiden nasipsizlerin yolunu sakın izlemeyin"

Yorum

Burada da yanıtlayan tanrı olmaktadır. Bir yeri sular, tohum verirsiniz, yanıt olarak ürünler alırsınız. Bu yaptığınız çabanın bir cevabıdır. Dua kabul edilmesi için pişmanlık, tövbe ve eskiyi terk edip, yeni değerler üretmektir.

Nitekim, doğru, dürüst ve eğitim alarak, bilim üzere olun denilmektedir.

- 10/90: Ve İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun ve ordusu, azgınlık ve düşmanlıkla onları izlemekteydi. Nihayet, boğulma ümüğüne çökünce şöyle dedi: "İman ettim. İsrailoğullarının inanmış olduğu dışında ilah yok. Ben de O'na teslim olanlardanım"

Yorum

Firavun boğulurken bile, kendisini tanrı ilan ederken, hayır ben değil, Musa'nın tanrısına inanıyorum demektedir. İnanç içinde olmamıştır. Tanrıya teslim olmaktadır.

Yakın zamanımızda Tsunami faciasında da birçok olaylar belirtilmiş, bunların inançla değil, yaratılışla alakalı olduğunun kavranmadığı görülmüştür.

- *11/17: Böyleleri şu kimse gibi olur mu: Rabbinden bir beyyine üzerinedir, O'ndan bir tanık da kendisini izler. Tanıktan önce de bir kılavuz ve rahmet olarak Mûsa'nın kitabı var. Onlar ona inanırlar. Hiziplerden onu inkâr edenin varış yeri ateştir. Ondan asla kuşkuya düşme; o Rabbinden bir haktır ama insanların çokları inanmıyorlar*

Yorum

Doğru ve gerçeği tanımlamak için bir yaklaşım bir izlem yapılır. Gerekirse ekip olarak tanıkta olmalıdır. Söylenenler ise anlamsız, kötü propagandadır. Gerçekle alakası yoktur.

Ermeni soykırım iddiaları, kendileri yapmış ama yapılmış iddiaları 1922 Malta Mahkemesi, sonra 2009 ve 2011 Avrupa Mahkemelerinde iddiayı ispatlayacak delil yok diye kabul edilmemiş, beraat edilmiştir.

Aramızda halen kuşkuya düşenler vardır. Eski Van şehrini, yakılan ve öldürülenlerin mezarlarını görmeleri önerilir. Propaganda ve çizimler de oradaki halktır.

- *11/96 Yemin olsun, Mûsa'yı ayetlerimizle ve açık bir kanıtla gönderdik;*

Yorum

Kuran'da Musa'ya gelenin de açık olduğu ifadesinin, eğer siz de Kuran'a sahip çıkmazsanız aynı şey başınıza gelir gibi de yorumlanabilir.

Kuran bazı konularda eksik olduğu iddiasında olanlara, Musa'ya iletilenlerde bile açık kanıt varken, Kuran nasıl eksik olabilir? Tamamlandığı ifadesi varken, başka sözlerin eklenmesinin gerekçesi bile yoktur.

- *11/110: Yemin olsun, Mûsa'ya kitabı verdik de onda da ihtilafa düşüldü. Rabbinden bir kelime, önceden gelmiş olmasaydı, aralarında iş mutlaka bitirilirdi. Onlar bunun hakkında, kafaları karıştıran bir kuşku içindedirler*

Yorum

Bir kişi suya düşünce, epiglottis spazmı olur, akciğere su girmez, ama ölmeye yakın açılır ve su yutar. Ağızdan ağıza solunum işe yaramaz, önce epiglottis açılmalı, bir basınç ile göğüs açılır, hava verilebilir. Bunun gibi bilmeyen, tecrübesi bu konuda olmayan, niye göğse basınç yapıldı diye sorabilir. Kısaca söylenmek istenen, bırakın boğulsun demek yerine, sevgi ve rahmet onun yaşaması için sonlanma değil, sabır ile akıllanmasını bekler.

Kafaları karıştıran kuşku içindeler, bir türlü tanrı kavramından kurtulmamaktalar. Tıkalı, nefes alamaz, hava vermenin anlamı yok, soluk başlangıcı, yolu önce açılmalıdır.

- *14/5: Yemin olsun ki, biz Mûsa'yı, "Toplumunu karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlatıp bellet!" diye ayetlerimizle gönderdik. Şu bir gerçek ki, bunda iyice sabreden, çokça şükreden herkes için sayısız ayetler vardır*

Yorum

Yaratılışa bakınca, ondan faydalanılacak çok şey görülebilir.

Adeta karanlık bir odaya gidip, lambayı yakmak gibi bir boyut oluşacaktır.

- 14/6: *Mûsa'nın, kendi toplumuna şöyle dediği zamanı da hatırla: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini anın! Hatırlayın ki, sizi Firavun'un hanedanından kurtarmıştı. Onlar size azabın en kötüsüyle acı çektiriyorlar, erkek çocuklarınızı boğazlıyorlar, kadınlarınıza hayasızca davranıyorlar/kadınlarınızın rahimlerini yokluyorlar/kadınlarınızı hayata salıyorlardı. İşte bunda sizin için Rabbinizden gelen çok büyük bir deneme ve ıstırap vardır."*

Yorum

Firavundan kurtulma boyutunda bu ayetteki vurgu, 2/49 ayete göre, daha farklı olduğu görülecektir. Firavun Hanedanlığından kurtulduğu vurgusu yapılmış, göçün burada gerekçesi ortaya konulmuştur.

Tüm yaşamdaki oluşunlar, deneme, bir bakıma bir tecrübe ve derstir. İstırap da elimizin yanması da elini sobaya yaklaştırma, dokunma dersidir olmalıdır. Olumlular tekrar, olumsuzlar ibret olarak yapılmamalıdır.

- 14/8: *Şöyle demişti Mûsa: "Siz de yeryüzünde bulananların tümü de küfre saplansanız, hiç kuşkusuz, Allah mutlak **Gani**, mutlak **Hamid**'dir*

Yorum

Bir toplulukta tüm bireyler zulüm üzere karar verirse bile bu doğru olduğunu göstermez. İnanan tüm karşı çıkılışa karşın, sessiz kalmaz, itiraz etmeli, yanlış, zorba ve zulüm olduğunu belirtmelidir. Yassıada da verilen cezalarda bu düzeydedir, itiraz edenlere idam hükmü verilmiştir.

Zaman içinde değişim olur, yapılanlar insanlığa karşı suç kavramına alınır.

- 28/20: *ikisinin de düşmanı olanı yakalamak isteyince dedi ki Ey Musa dün birini katlettiğin gibi beni de öldürmek istiyorsun? Sadece zorba olmak istiyorsan buralarda işleri düzeltmek gibi bir arzun yok*

Yorum

Suçluyu yakalama da olsa, zorbalık ve öldürme geçerli olamaz.

Hz. Musa'nın geçmişinde bir zulme uğrayanı kurtarmak iterken, ona vurması ve öldürmesi ile aylarca dağlarda perişan olması hatırlatılmaktadır.

Zulmün ne olursa olsun, karşılığı yapılabilir şeklinde olamaz, Savaşta bile bu şekilde hak gibi yorumlanamaz.

- 28/36: *Bunun ardından Musa onlara açık-seçik ayetlerimizi getirdiğinde onlar şöyle dediler: "Uydurulmuş bir büyüden bakası değil bu. İlk atalarımız arasında bunu hiç duymadık."*

Yorum

Kültürel oluşun kalıplar, örf, adet ve gelenekler mi, yoksa kanunlar mı geçerlidir. Baba evladını döver, hakkıdır, dayak Cennetten çıkmadır sözü, Kuran dahil, tam tersidir, şiddet uygulama hakkı kimsede yoktur. Bu net iken, öncelikle dayak, dayanak ve destek anlamında iken bunun saptırılması ile oluşun boyut kullanılmakta, aldatma ve yanıltma vardır.

Örf, adetler ise Medeni Kanun'da şu şekilde yerini bulur.

Kanunda, TCK yer alan bir durum yoksa, jüri kararı değil, hak edişe göre karar verir⁹

A. Hukukun uygulanması ve kaynakları

Madde 1 - Kanun, sözüyle ve özüyle değindiği bütün konularda uygulanır. *Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa, hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir. Hâkim, karar verirken bilimsel görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanır.*

B. Hukukî ilişkilerin kapsamı

I. Dürüst davranma Madde 2 - Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.

II. İyiniyet Madde 3- Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz.

III. Hâkimin takdir yetkisi Madde 4 - Kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hâkim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir.

C. Genel nitelikli hükümler Madde 5 - Bu Kanun ve Borçlar Kanununun genel nitelikli hükümleri, uygun düştüğü ölçüde tüm özel hukuk ilişkilerine uygulanır.

D. İspat kuralları I. İspat yükü Madde 6 - Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.

II. Resmî belgelerle ispat Madde 7 - Resmî sicil ve senetler, belgeledikleri olguların doğruluğuna kanıt oluşturur. Bunların içeriğinin doğru olmadığının ispatı, kanunlarda başka bir hüküm bulunmadıkça, her hangi bir şekilde bağlı değildir.

Göç Bunun neresinde?

Göçmenin gerekçesi, dayanakları belirtilmektedir.

Toplum göçmek istememiş, ama bir bakıma mecbur olmuştur.

Buna karşın yine tanrı inancını taşımış, halen de benzer yapıda olduğu izlenmektedir.

Bize bir ibret, bir örnek olarak irdelememiz gerekir. Göç bir haktır ve gerekirse yapılmalıdır. Tek başına olursa bile gerçekleştirilmelidir.

Bazı mucizelere farklı bakış

Yaratılış ve bazı mucizelere bilimsel açıdan bakarsak, değişim yorum getirilmiş olmaktadır.

- 1) Musa elini göğsüne sokup bembeyaz çıkması: Elinize Brakaiyal artere bası yapmanız, kan dolaşımını arteriyel kan basmasını engellemeniz ile beyazlaşması olacaktır. Venöze bası olursa, mor olacaktır.
- 2) Büyücülerin yılanları ile baş etmesi: Akşam güneş batarken gölge oyunu yapıyor. Güneşin tarafına geçip bu oyunları bozması ve kendisinin yapması bir marifet boyutudur. Sihirbazlar ise gerçeği anlaması ile ona tapınır olmuşlardır.
- 3) Suyun kanlanması: İstanbul kıyılarında da (Kadıköy) sahil kırmızı algler ile boyanmış, bu çevre kirliliği verisi olarak tanımlanmıştır.
- 4) Kurbağaların kaçması, böcek basması: Çevre kirliliğinin, bataklığın bir göstergesidir.
- 5) Gece çıkan gaz ile altta yatan çocukların ölmesi: Gece oluşan metan gazı, alt kesimde toplanır ve metan zehirlenmesi ile ölürlere.
- 6) Deniz yarılması, Tsunami: O dönemde oluşan bir deprem ile Tsunami, denizde olması ve oluşan çekilme ile karşıya geçme durumu bilimsel açıklamaktadır.
- 7) Taşa vurup su çıkması: Jeologlar bilir, su masasının olduğu yerde, bir ucunda tıkaç varsa, taş gibi, bu çıkarılırsa kaynak bulunmuş olur.

Mucize demek, olağan boyutun bir kontrollü olarak oluşması da doğrudur. Her doğan bebek bir mucizedir, bize yaratılışın devamlılığının bir kanıtıdır.

Sonuç

Yahudilerin zamanımızda Musa metotlarını kullanmadıkları, tipik buzağıyı tanrı yapmış olmaları gibi, örf, adet ve gelenek temelinde bir kapalı kutu oluşturdıkları belirgindir.

Birbirlerinden faiz almazlar ama tüm Evrenin sermayesi olurlar.

Buldukları yerde, tek, yalnız olmaları gerekir inancı ile dışlarlar. Kovar, öldürür ve baskı kurarlar. Kısaca Yahudi kendi toplumu ile olmakta ve bununla bütünleşme peşindedir. Kimseyi de kabul etmezler.

Bu Musa yapısı olmadığı da açıktır.

Düşünün mucize olarak kutsal denilen bir şekilde nehirden çocuk gelir. Bakılır, bir firavun ile kardeş olur, eğitim alır, zengindir. Buna karşın zorbalığa karşı çıkar, köleye kırbaçladığı için birisine vurur, ölür, gider dağlarda düşünür. Yaratılışa yönelir, resul olur, Firavuna karşı çıkar. Birçok büyüü karşılık yaparak bozar. Toplumu çıkarır, denizi geçirir, sonra toplum tanrı diye buzağıyı tanır. Gelen emirleri iletir, ama kimseye kin ve düşmanlık beselemez. Görevini yapmış olur, tüm resuller gibi ben öğüt, uyarı verdim der. Toplum ise onu yüceltir, adeta tanrı gibi görür, destanlara konu eder. Hz. İsa ise bizzat tanrı olarak tarihte sunulmuştur.

Bu bizde de olmayacak denilemez, bu açıdan Kuran adı ile öğüt, taktim olarak üzerinde düşünmeli, dersler alınmalıdır.

Kaynaklar

- 1) Kuran: Kuranı Kerim çözümü, www.ahmedhulusi.org. 2008.
- 2) Kuran, Türkçe: Y. N. ÖZTÜRK, Kur'anı Kerim Meali. www.yeniboyut.com/meal.asp.
- 3) Kuran Okuyan. Mehmet Okuyan Meali, internette
- 4) Moses, Wikipedia
- 5) <https://m.haberturk.com/10-emir-nedir-musevilik-te-10-emir-hbirt->
- 6) The Exodus, Wikipedia
- 7) Operation Moses. Wikipedia
- 8) TCK, mevzuat.gov.tr
- 9) Medeni Kanun, mevzuat.gov.tr